

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
Факультет економіки та менеджменту
Кафедра менеджменту та адміністрування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня
магістра

(назва освітнього ступеня)

на тему:

**“ДОСЛІДЖЕННЯ НАПРЯМКІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ, НА ПРИКЛАДІ ФГ “ДОБРОБУТ”**

Виконала: студентка 6 курсу, групи БМм-61
спеціальності 073 “Менеджмент”

(шифр і назва спеціальності)

	<u>Яцюк М. М.</u> (підпис)	<u>Яцюк М. М.</u> (прізвище та ініціали)
Керівник	<u>Кужда Т. І.</u> (підпис)	<u>Кужда Т. І.</u> (прізвище та ініціали)
Нормоконтроль	<u>Мосій О. Б.</u> (підпис)	<u>Мосій О. Б.</u> (прізвище та ініціали)
Завідувач кафедри	<u>Сороківська О. А.</u> (підпис)	<u>Сороківська О. А.</u> (прізвище та ініціали)
Рецензент	<u>Владимир О. М.</u> (підпис)	<u>Владимир О. М.</u> (прізвище та ініціали)

м. Тернопіль – 2025

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
Факультет економіки та менеджменту
Кафедра менеджменту та адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

(підпис) Сороківська О. А.
(прізвище та ініціали)
“ ” _____ 2025 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

на здобуття освітнього ступеня

магістра

(назва освітнього ступеня)

за спеціальністю

073 “Менеджмент”

(шифр і назва спеціальності)

студентці

Яцюк Марії Миколаївні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи “Дослідження напрямків підвищення ефективності розвитку малого бізнесу, на прикладі ФГ “Добробут”

Керівник роботи

к.е.н., доц. Кужда Т. І.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом ректора від « 8 » вересня 2025 року № 4/7-798.

2. Термін подання завершеної роботи

30 листопада 2025 р.

3. Вихідні дані фінансова звітність, звітність про площі та валові збори

до роботи сільськогосподарських культур, плодів, ягід і винограду за 2022-2024 рр.

4. Зміст роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретичні основи підвищення ефективності розвитку малого бізнесу в Україні

2. Дослідження ефективності малого бізнесу фермерського господарства “Добробут”

3. Шляхи підвищення ефективності розвитку малого бізнесу ФГ “Добробут”

4. Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень, слайдів): рисунки: динаміка кількості та розміру грантів та мікрогрантів у сфері малого бізнесу, питома вага зайнятих працівників у % до загальної кількості зайнятих працівників у 2024 р., динаміка чистого прибутку у сфері малого бізнесу протягом 2019-2023 рр., організаційно-управлінська структура ФГ “Добробут”, структура персоналу ФГ “Добробут” у 2024р., динаміка чисельності персоналу ФГ “Добробут” у 2021-2024 рр., динаміка обсягу чистого прибутку ФГ “Добробут” у 2022-2024 рр. та у першому півріччі 2025 р., зображення двомодульної зерносушарки GRONO, показники економічної ефективності вирощування кукурудзи ФГ “Добробут”, зображення лінії гранулювання МЛГ-1000 Duo PRO, динаміка очікуваного чистого прибутку, результати розв'язання оптимізаційної моделі, динаміка виручки до та після оптимізації; таблиці: особливості функціонування малого бізнесу в Україні, результати аналізу динаміки суб'єктів малого бізнесу, загальна характеристика ФГ “Добробут” з урахуванням управлінських аспектів, результати аналізу показників діяльності ФГ “Добробут”, результати аналізу динаміки фонду оплати праці ФГ “Добробут” у 2022-2024 рр., результати аналізу фінансово-економічних показників діяльності ФГ “Добробут”, результати аналізу динаміки площ засіяних (зібраних) ФГ “Добробут” у 2023-2024 рр., динаміка показника урожайності с/г культур, які вирощувало ФГ “Добробут” у 2023-2024 рр., порівняльна характеристика програм підтримки агросектору та їх вигод для ФГ “Добробут, результати економічного обґрунтування придбання елеваторно-сушильного комплексу ФГ “Добробут” за участю державних програм підтримки, економічні показники виготовлення пелет із стебел кукурудзи, узагальнюючі показники обґрунтування доцільності запропонованих рішень, вихідні дані для побудови оптимізаційної моделі.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Охорона праці	доц. Шерстюк Р. П.		
Безпека в надзвичайних ситуаціях	ст. викл. Стручок В. С.		

7. Дата видачі завдання 8 вересня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання	Примітка
1	Вступ	вересень	виконано
2	Розділ 1 Теоретичні основи підвищення ефективності розвитку малого бізнесу в Україні	вересень	виконано
3	1.1 Особливості функціонування та розвитку малого бізнесу в Україні	вересень	виконано
4	1.2 Оцінка ефективності розвитку малого бізнесу в Україні	вересень	виконано
5	1.3 Аналіз зарубіжного досвіду розвитку та підтримки малого бізнесу	вересень	виконано
6	Розділ 2 Дослідження ефективності малого бізнесу фермерського господарства “Добробут”	жовтень	виконано
7	2.1 Загальна характеристика діяльності ФГ “Добробут”	жовтень	виконано
8	2.2 Дослідження чинників впливу на розвиток фермерського господарства	жовтень	виконано
9	2.3 Аналіз показників ефективності розвитку малого бізнесу фермерського господарства	жовтень	виконано
10	Розділ 3 Шляхи підвищення ефективності розвитку малого бізнесу ФГ “Добробут”	листопад	виконано
11	3.1 Обґрунтування доцільності придбання елеваторно-сушильного комплексу за участі ФГ “Добробут” у державних програмах підтримки малого агробізнесу	листопад	виконано
12	3.2 Розширення агробізнесу шляхом диверсифікації діяльності ФГ “Добробут”	листопад	виконано
13	3.3 Оптимізаційна модель вирощування с/г культур з метою підвищення ефективності розвитку малого бізнесу	листопад	виконано
14	Розділ 4 Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях	листопад	виконано
15	4.1 Загальна характеристика охорони праці ФГ “Добробут”	листопад	виконано
16	4.2 Участь суб’єктів господарювання у функціонуванні державної системи спостереження, збирання, оброблення та аналізу інформації про стан довкілля	листопад	виконано
17	Висновки та пропозиції	листопад	виконано

Студентка

Керівник роботи

_____ Яцюк М. М.

_____ Кужда Т. І.

АНОТАЦІЯ

Тема: “Дослідження напрямків підвищення ефективності розвитку малого бізнесу, на прикладі ФГ “Добробут”.

Кваліфікаційна робота магістра: 80 сторінок, 13 рисунків, 26 таблиць, 6 додатків, 40 літературних джерел.

Предметом дослідження є розвиток малого бізнесу фермерського господарства. **Об’єктом дослідження** є малий агробізнес.

Метою роботи є обґрунтування теоретичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності розвитку малого бізнесу на прикладі фермерського господарства “Добробут”, шляхом аналізу його господарської діяльності, виявлення чинників, що впливають на результативність функціонування, та визначення напрямків розвитку та розширення агробізнесу.

Методи дослідження охоплюють: порівняльний аналіз; графічний; відносні величини структури та динаміки; економіко-статистичні; оцінка ефективності інвестиційних проєктів, лінійна оптимізація.

Обґрунтовано доцільність придбання елеваторно-сушильного комплексу за участі ФГ “Добробут” у державних програмах підтримки малого агробізнесу. Запропоновано розширення агробізнесу шляхом диверсифікації діяльності ФГ “Добробут” – вирощування кукурудзи та виготовлення пелет із стебел кукурудзи. Побудовано оптимізаційну модель вирощування с/г культур з метою підвищення ефективності розвитку малого бізнесу.

Результати дослідження можуть бути впроваджені у роботу ФГ “Добробут”.

Ключові слова: малий агробізнес, урожайність с/г культур, програми підтримки агросектору, пелети зі стебел кукурудзи, оптимізаційна модель.

ANNOTATION

Topic on “Research on Directions for Improving the Efficiency of Small Business Development (Farm Enterprise “Dobrobut” as a case of study)”.

Master Degree thesis consists of 80 pages, 13 figures, 26 tables, 6 appendices, 40 references.

The subject of the study is the small business development of a farm. **The object of the study** is small agribusiness.

The aim of the work is to substantiate the theoretical foundations and develop practical recommendations for increasing the efficiency of small business development of the Dobrobut Farm by analyzing its economic activities, identifying factors that affect the effectiveness of its functioning, and determining the directions of development and expansion of agribusiness.

The results are obtained with the following **research methods**: comparative analysis, graphical; structural analysis; assessing the effectiveness of investment projects, trend forecasting, linear optimization.

The feasibility of purchasing an elevator-drying complex with the participation of the Dobrobut Farm in state programs to support small agribusiness has been substantiated. The expansion of agribusiness has been proposed by diversifying the activities of the Dobrobut Farm that are growing corn and making pallets from corn stalks. An optimization model for growing agricultural crops has been built to increase the efficiency of small business development.

The proposed improvements can be implemented at the Dobrobut Farm.

Key words: small agribusiness, crop yield, agricultural sector support programs, corn stalk pallets, and optimization model.

ЗМІСТ

Вступ.....	8
Розділ 1 Теоретичні основи підвищення ефективності розвитку малого бізнесу в Україні	
1.1 Особливості функціонування та розвитку малого бізнесу в Україні.....	10
1.2 Оцінка ефективності розвитку малого бізнесу в Україні.....	17
1.3 Аналіз зарубіжного досвіду розвитку та підтримки малого бізнесу.....	25
Розділ 2 Дослідження ефективності малого бізнесу фермерського господарства “Добробут”	
2.1 Загальна характеристика діяльності ФГ “Добробут”	31
2.2 Дослідження чинників впливу на розвиток фермерського господарства.....	38
2.3 Аналіз показників ефективності розвитку малого бізнесу фермерського господарства	44
Розділ 3 Шляхи підвищення ефективності розвитку малого бізнесу ФГ “Добробут”	
3.1 Обґрунтування доцільності придбання елеваторно-сушильного комплексу за участі ФГ “Добробут” у державних програмах підтримки малого агробізнесу	51
3.2 Розширення агробізнесу шляхом диверсифікації діяльності ФГ “Добробут”.....	59
3.3 Оптимізаційна модель вирощування с/г культур з метою підвищення ефективності розвитку малого бізнесу	66
Розділ 4 Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях	
4.1 Загальна характеристика охорони праці ФГ “Добробут”	70
4.2 Участь суб’єктів господарювання у функціонуванні державної системи спостереження, збирання, оброблення та аналізу інформації про стан довкілля	73

Висновки та пропозиції	75
Бібліографія.....	77
Додатки.....	81

ВСТУП

Актуальність теми магістерської роботи зумовлена необхідністю ухвалення дієвих управлінських рішень, які забезпечать підвищення конкурентоспроможності малих підприємств та адаптацію до змін ринкового середовища. Малий агробізнес є важливою складовою аграрного сектору економіки України, який забезпечує продовольчу безпеку держави, створює робочі місця на сільських територіях та сприяє соціально-економічному розвитку регіонів. Дослідження напрямків підвищення ефективності розвитку малого агробізнесу є актуальним, оскільки воно дозволяє виявити основні чинники, що впливають на результативність його функціонування та обґрунтувати шляхи удосконалення організації виробництва, управління ресурсами й фінансово-економічної діяльності господарств. Реалізація таких підходів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності фермерських господарств, зміцненню їх економічної стійкості та сталому розвитку аграрного сектору загалом.

Теоретичні та практичні аспекти дослідження особливостей, стану та проблем, а також ефективності розвитку малого підприємництва в Україні висвітлювалися різними науковцями, серед яких Васюта В. Б., Путря А. М., Пивоваров В. О. [8], Сидорук І. С. [18], Яценко Л. Д. [19], Морохов А. В. [23], Луциків І. В., Шведа Н. М. [39], Сороківська О. А., Машлій Г. Б. [40] та ін.

Предметом дослідження є розвиток малого бізнесу фермерського господарства. **Об'єктом дослідження** є малий агробізнес.

Метою магістерської роботи є здійснення пошуку напрямків підвищення ефективності розвитку малого бізнесу фермерського господарства “Добробут”.

Для досягнення зазначеної мети в роботі поставлено та вирішено наступні **завдання**:

- з'ясовано теоретичні основи підвищення ефективності розвитку малого бізнесу в Україні;
- роз'яснено порядок оцінювання ефективності розвитку малого бізнесу в

Україні;

- вивчено зарубіжний досвід розвитку та підтримки малого бізнесу;
- здійснено загальну характеристику діяльності фермерського господарства “Добробут”;
- досліджено чинники впливу на розвиток фермерського господарства ;
- проаналізовано показники ефективності розвитку малого бізнесу фермерського господарства “Добробут”;
- запропоновано шляхи підвищення ефективності розвитку малого бізнесу ФГ “Добробут”;
- обґрунтовано доцільність придбання елеваторно-сушильного комплексу за участі ФГ “Добробут” у державних програмах підтримки малого агробізнесу;
- рекомендовано розширення агробізнесу шляхом диверсифікації діяльності ФГ “Добробут”;
- розроблено оптимізаційну модель вирощування с/г культур з метою підвищення ефективності розвитку малого бізнесу;
- роз’яснено основні аспекти охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Для написання кваліфікаційної роботи магістра проаналізовано літературні джерела за тематикою дослідження, інформацію із підручників, посібників, Інтернет-джерела, результати господарської діяльності фермерського господарства, нормативно-правову базу.

Наукова новизна розкрита через наведене тлумачення автором для оцінювання ефективності розвитку малого бізнесу. З практичної точки зору автором розроблено ряд прикладних рекомендацій, які дозволять підвищити ефективність розвитку малого агробізнесу і пов’язані із придбанням елеваторно-сушильного комплексу за участі ФГ “Добробут” у державних програмах підтримки малого бізнесу, вирощуванням кукурудзи та виготовленням паливних пелет із її стебел, оптимізацією виробничої програми підприємства.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

1.1 Особливості функціонування та розвитку малого бізнесу в Україні

На сьогодні, малий бізнес разом із середнім є важливою складовою економіки будь-якої держави. В Україні його роль особливо зростає в умовах економічної нестабільності, війни та глобальних викликів. Малий та середній бізнес (МСБ) створюють нові робочі місця, сприяють розвитку конкуренції, стимулюють інноваційні процеси та наповнюють ринок затребуваними товарами та послугами. Крім цього, важливість розвитку МСБ пов'язана із сприянням становленню середнього класу, громадянського суспільства, прискоренням демократизаційних процесів та зростанням соціальної рівності та соціально-економічної стійкості.

Багато суб'єктів господарювання, в тому числі сільськогосподарські, фермерські господарства, які входять до сфери малого та середнього підприємництва зазнали значних втрат через повномасштабне вторгнення. Така ситуація зумовила зростання рівня безробіття та до припинення діяльності таких підприємств. Тому питання відновлення діяльності та розвитку МСБ в Україні є надзвичайно важливим і на місцевому рівні, і на державному.

З метою виживання підприємства МСБ вдавалися до різних заходів, включаючи релокацію у безпечні регіони, перевезення обладнання та машин в іншу місцевість, початок нового бізнесу у новому регіоні, співпрацю із владою, що сприяло підтримці національної економіки, забезпечення людей робочими місцями [10].

Роль МСБ у економіці України можна розглядати через його економічні, соціальні, інноваційні впливи та значення у відбудові країни. Економічне значення малого та середнього бізнесу проявляється у трьох складових:

- формуванні валового внутрішнього продукту, адже МСБ забезпечує

близько 50-60% ВВП країни;

- створення робочих місць, оскільки згідно статистичними даними понад 70% усіх зайнятих працюють саме у секторі малого та середнього підприємництва;

- сплаті податків, які є джерелом надходжень до місцевих та державного бюджетів [10].

Соціальне значення малого та середнього бізнесу розкривається через:

- сприяння зниженню рівня безробіття в країні через створення робочих місць у регіонах, особливо в умовах релокації;

- розвиток такої форми діяльності як самозайнятість та підтримка ініціативних громадян, які прагнуть самостійно забезпечити себе та свої родини;

- підвищення соціальної активності через активне залучення до волонтерства, благодійності, розвитку громад.

Інноваційне значення малого та середнього бізнесу полягає у:

- здатності оперативно реагувати на нові запити ринку, зміну попиту, зовнішні виклики та швидко адаптуватися до змін;

- акумулюванні інноваційних ідей, нових сервісів та технологій;

- швидкому застосуванні переваг цифровізації, впровадженні IT-рішень, онлайн-торгівлі та мобільних додатків [10].

Після початку повномасштабної війни малий та середній бізнес став опорою для економіки завдяки переміщенні підприємств у безпечні регіони, виробництву продукції гуманітарного призначення, забезпеченню базових потреб населення в умовах кризи.

Малий бізнес в Україні представлений переважно фізичними особами-підприємцями, малими підприємствами у формі господарств та невеликими приватними фірмами. Основними секторами діяльності МСБ є торгівля, сфера послуг, сільськогосподарський сектор (фермерство, тваринництво, рослинництво), IT-сфері, харчова промисловість та ін.

Вивчаючи наукові джерела, слід виокремити ряд особливостей функціонування малого бізнесу в Україні (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Особливості функціонування малого бізнесу в Україні

Особливості	Характеристика
1. Гнучкість та адаптивність	- здатність швидко реагувати на зміни ринкової кон'юнктури; - можливості швидко змінювати асортимент товарів чи послуг, переорієнтовуватися на нові цільові аудиторії, впроваджувати інноваційні підходи без значних витрат часу та ресурсів;
2. Простота організаційної структури	- проста та лаконічна структура управління дозволяє зменшити витрати на адміністрування, а також забезпечує швидке ухвалення рішень;
3. Обмежений доступ до ресурсів	- обмежений доступ до фінансування, оскільки банки часто вимагають забезпечення кредитів або встановлюють високі процентні ставки, що є недоступним для багатьох малих підприємств; - існує проблема з доступом до сучасних технологій, консультаційної та інформаційної підтримки;
4. Регуляторні та податкові бар'єри	- низка адміністративних труднощів, таких як часті перевірки, неузгодженість регуляторних норм; - проблеми корупції на місцевому рівні;
5. Значний рівень тінізації	- значна частина малого бізнесу перебуває в «тіні» через економічну нестабільність, нестачу довіри до держави та податковий тиск; - така ситуація зумовлює складний доступ до легального фінансування, страхування, участі у тендерах, а також створює нерівні умови конкуренції.

Повномасштабне вторгнення у 2022 році стало одним із найсерйозніших викликів для українського малого бізнесу. Значна частина підприємств була змушена зупинити діяльність або релокуватися. Проте багато підприємств продовжили роботу навіть у складних умовах, переорієнтувавшись на нові напрями, зокрема виробництво продукції для ЗСУ, волонтерську діяльність, онлайн-торгівлю.

Протягом цього часу держава запровадила ряд програм підтримки. Гранти на розвиток бізнесу в рамках програми «єРобота» мають декілька напрямків, залежно від того, який бізнес, який рівень, який обсяг інвестицій потрібно [1]. Так, напрямок «власна справа» передбачає надання гранту у розмір 250 тис. грн. для тих, хто хоче започаткувати або розвивати мікробізнес – кафе, майстерні,

послуги, торгівля та спрямувати коши на придбання обладнання, сировину, оренду, маркетинг. Гранти для переробних підприємств (до 8 млн. грн.) спрямовані для середніх та великих проєктів у переробній промисловості: меблі, будматеріали, агропереробка. Напрямок “Садівництво, ягідництво, виноградарство” надає можливість отримання гранту у розмірі до 400 тис. грн за гектар, але не більше 70 % вартості проєкту для агровиробників, які планують здійснювати нові насадження на площі 1-25 га. Напрямок “Тепличне господарство” надає можливість одержання гранту у розмірі до 7 млн. грн., які можуть бути спрямовані на створення або розвиток тепличного бізнесу; закупівлю матеріалів, обладнання, комплексів. Передбачено окремі гранти для започаткування малого бізнесу ветеранами у розмірі 1 млн. грн., а також ІТ-стартапів у розмірі до 3,5 млн. грн. [1].

Станом на листопад 2024 року понад 22 тис. підприємців отримали гранти із загальним обсягом фінансування понад 10,3 млрд грн. [2]. Динаміку кількості грантів та мікрогрантів у сфері малого бізнесу, а також їхнього вартісного обсягу показано на рисунку 1.1

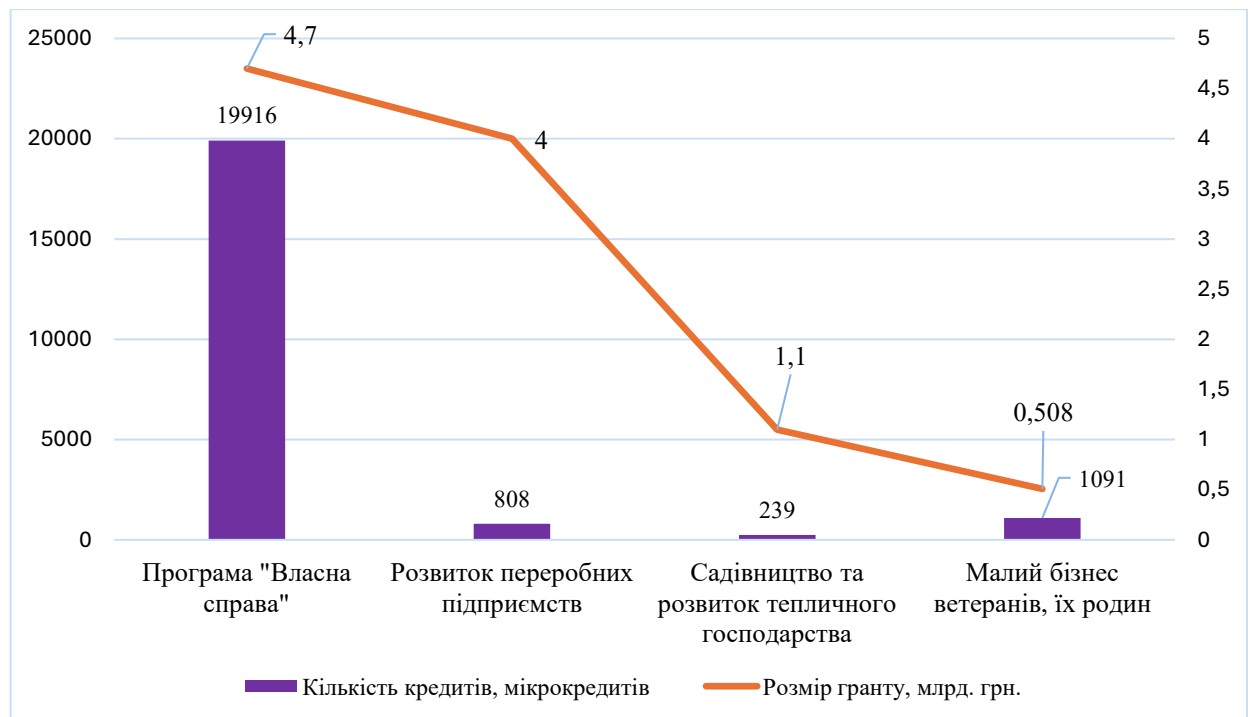

Рисунок 1.1 – Динаміка кількості та розміру грантів та мікрогрантів у сфері малого бізнесу [2]

Програми релокації запущені після повномасштабного вторгнення з метою збереження виробничого потенціалу, робочих місць та стабільності підприємств, які знаходяться в зонах активних бойових дій або поблизу них. Західні регіони України (Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Вінницька, Волинська, Рівненська) мають найбільше залучення як приймаючі області. Реалізація програм релокації здійснюється згідно певних етапів які включають:

- подання підприємствами, які планують релокацію заявки через цифрові платформи чи через обласні адміністрації;
- надання допомоги з перевезенням обладнання через “Укрзалізницю”, “Укрпошту”, із залученням власних ресурсів підприємств з компенсацією витрат;
- допомога у пошуку виробничих чи складських приміщень, земельних ділянок з боку обласних адміністрацій;
- надання підтримки на місцях у вигляді консультацій, допомоги з персоналом, орендою, комунікацією, адміністративним супроводом;
- надання фінансової підтримки та грантів через державні програми, так і міжнародні ініціативи, що компенсують витрати релокованого бізнесу [3].

МСБ сфера має змогу отримати ряд переваг від доєднання до вище описаних програм, зокрема: отримання коштів на безповоротній основі, надання широких можливостей як для новачків, так і для існуючого бізнесу у різних секторах, стимулювання створення робочих місць, що сприяє соціальній стабільності та зайнятості, розвиток виробничих потужностей та модернізація бізнесу, забезпечення прозорості через використання порталу Дія, бізнес-плани, офіційне оформлення. Однак, існують певні виклики у процесі залучення МСБ до таких програм, серед яких: необхідність відповідності бізнес-плану; строгі вимоги щодо напрямків використання коштів; ризик невиконання умов; адміністративні перешкоди у підготовці документації, подачі заявок, звітності, обмеження у розмірах фінансування, ризики конкуренції за грантові кошти [8].

Для розвитку малого та середнього бізнесу передбачено певні програми та інструменти пільгового кредитування, серед яких слід вказати на:

1) програму “доступні кредити для МСБ”, яка передбачає розмір кредитування 5%, 7% або 9% залежно від цілей кредиту, із максимальною сумою кредиту до 50 млн. грн. на придбання або модернізацію основних фондів, проведення будівництва, реконструкції та ремонту будівель та приміщень для основної діяльності [4];

2) програму “Ukraine Investment Framework”, яка діє з 2024 р. та передбачає спрямування частини коштів (15%) безпосередньо на підтримку МСБ у сільськогосподарській, ІТ та інших сферах [5];

3) регіональні програми, які реалізуються місцевими адміністраціями шляхом оголошення конкурсів на компенсацію відсотків або часткове пільгове кредитування для МСБ.

На сьогодні, агробізнес має окремі можливості отримати пільгові кредити, зокрема під державні гарантії. Також, через програму ARISE (Світового банку) спрощується доступ до фінансування для аграріїв.

Згідно статистики, станом на 11 серпня 2025 року підприємці отримали понад 52 млрд. грн. за програмою “Доступні кредити 5-7-9 %” від початку 2025 року. Загалом, з моменту започаткування цієї програми у лютому 2020 року залучено близько 121, 6 тисяч кредитів на суму понад 418 млрд. грн. Також, згідно статистичних даних станом на 1 липня 2025 року портфель банківських кредитів МСБ по Україні складав 616,6 млрд. грн. [6].

Отже, МСБ сектор має змогу отримати ряд переваг пільгового кредитування, зокрема зниження витрат на обслуговування кредиту, можливість залучення інвестицій та оновлення обладнання для модернізації бізнесу, стимулювання розвитку бізнесу, особливо в кризових умовах або в зонах ризику, допомогу бізнесу протриматись і зберегти робочі місця. Також, слід виокремити певні недоліки й ризики у процесі підтримки розвитку МСБ: бюрократія та складний пакет документів, необхідність гарантій чи застав з боку підприємця, ризик недоступності програм у віддалених чи постраждалих регіонах, обмеження щодо суми, мети кредитування, наявність передбачених санкцій або повернення частини компенсацій у випадку невиконання вказаних умов [8].

Число суб'єктів малого бізнесу в Україні змінювалося протягом 2022-2023 рр. демонструючи позитивну та негативну динаміку (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Результати аналізу динаміки суб'єктів малого бізнесу [9]

Роки	Суб'єкти малого підприємництва, од.	Приріст, (+/-)	З них суб'єкти мікропідприємництва, од.	Приріст (+/-)
2020	1599411	-	1591031	-
2021	1585105	-14306	1576208	-14823
2022	1470330	-114775	1465345	-110863
2023	1605115	134785	1598892	133547

Так, у 2021 р. порівняно із 2020 р. та у 2022 р. порівняно із 2021 р. кількість суб'єктів малого бізнесу в Україні скоротилася на понад 14,3 тис. підприємств та 114,7 тис. підприємств відповідно. Однак, у 2023 р. порівняно із 2022 р. кількість таких суб'єктів зросла на понад 134,7 тис. підприємств. Розглядаючи дану статистику у розрізі суб'єктів мікропідприємництва, то тут притаманна аналогічна тенденція – скорочення таких підприємств на понад 14,8 тис. грн. за період 2020-2021 рр., різкого скорочення на понад 110,8 тис. підприємств за період 2022-2023 рр. Однак, у 2023 р. порівняно із 2022 р. їхня кількість зросла на 133,5 тис. підприємств.

Число малих підприємств у сфері вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур в Україні зазнало змін у динаміці протягом 2022-2023 рр. (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Результати аналізу динаміки суб'єктів малого бізнесу у сфері вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур в Україні протягом 2022-2023 рр. [9]

Роки	Суб'єкти малого підприємництва, од.	Приріст, (+/-)	З них суб'єкти мікропідприємництва, од.	Приріст (+/-)
2020	10209		10164	
2021	10451	242	10417	253
2022	9153	-1298	9128	-1289
2023	9987	834	9969	841

Згідно даних таблиці, спостерігається зростання числа суб'єктів малого бізнесу у сфері вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур в Україні на 242 малих підприємства та 253 мікропідприємства за період 2020-2021 рр.; різке скорочення кількості таких суб'єктів на 1298 малих підприємств та 1289 мікропідприємств за період 2021-2022 рр.; зростання кількості таких суб'єктів на 834 малих підприємств та 841 мікропідприємство за період 2022-2023 р.

Отже, особливості розвитку малого підприємництва в Україні зумовлені результатом взаємодії багатьох факторів, включаючи економічні, правові, інфраструктурні, соціальні, безпекові, державну та міжнародну підтримку. Для ефективного функціонування та зростання кількості МСБ потрібні комплексні рішення та сприятливе середовище, які стимулюватимуть ініціативу, гарантуватимуть доступ до фінансів, забезпечуватимуть законодавчу стабільність та підтримку з боку держави, місцевої влади та міжнародних партнерів.

1.2 Оцінка ефективності розвитку малого бізнесу в Україні

Оцінювання ефективності розвитку малого бізнесу потребує застосування системи економічних показників, які дозволяють комплексно охарактеризувати фінансовий стан, продуктивність, конкурентоспроможність та динаміку діяльності підприємства. Умовно їх можна поділити на кількісні, фінансові, соціально-економічні та якісні показники. На нашу думку, під оцінюванням ефективності розвитку малого бізнесу слід розуміти систематичний процес вимірювання комплексу показників, які стосуються соціально-економічної, фінансової, інвестиційно-інноваційної складової малого бізнесу. Показники ефективності також можна поділити на кількісні та якісні. Крім цього, усі показники можна привести до єдиного показника, який називають комплексним або інтегральним [18].

Розглянемо, кількісні (структурні) показники, які характеризують масштаби малого бізнесу та його частку в економіці.

1. Кількість суб'єктів малого бізнесу показує загальну чисельність зареєстрованих малих підприємств та ФОПів.

2. Питома вага малих підприємств у загальній кількості підприємств є відношенням кількості суб'єктів малого бізнесу до загальної кількості підприємств (табл. 1.4). Згідно даних таблиці, цей показник впродовж чотирьох останніх років становив більше 80%.

Таблиця 1.4 – Питома вага малих підприємств у загальній кількості підприємств України у 2020-2023 рр. [9]

Роки	Суб'єкти малого підприємництва, од.	Всього підприємств, од.	Питома вага, %
2020	1599411	1973577	81,04
2021	1585105	1956248	81,03
2022	1470330	1732508	84,87
2023	1605115	1913193	83,90

3. Питома вага зайнятих у сфері малого бізнесу у загальній кількості зайнятих є відношенням кількості працівників зайнятих у сфері малого бізнесу до загальної кількості працівників. На рисунку 1.2 показана питома вага зайнятих у різних видах бізнесу, в тому числі і в малому у 2024 р. (згідно [9]).

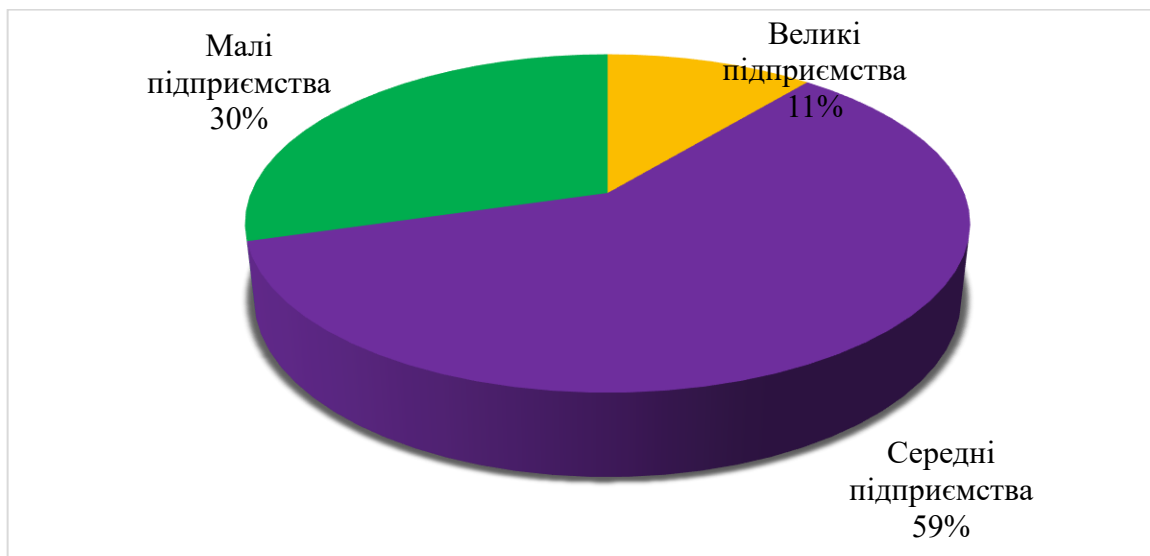

Рисунок 1.2 – Питома вага зайнятих працівників у % до загальної кількості зайнятих працівників у 2024 р.

Отже, питома вага зайнятих у сфері малого бізнесу становила 30% у 2024 р., що свідчить про його важливість для економічного розвитку країни.

Фінансово-економічні показники відіграють важливу роль у вимірюванні результативності та стабільності малого бізнесу. Вони дозволяють оцінити рівень прибутковості, ефективність використання ресурсів, платоспроможність і фінансову стійкість підприємства. Саме ці індикатори є базою для прийняття управлінських рішень, залучення інвестицій і визначення напрямів подальшого розвитку малого бізнесу. Основними фінансово-економічними показниками, які засвідчують ефективність розвитку малого бізнесу є [18]:

1) показники прибутковості (рентабельності), що визначають, наскільки ефективно підприємство перетворює свої ресурси на прибуток:

- рентабельність продажів (операційна прибутковість) показує, який відсоток прибутку підприємство отримує з кожної гривні реалізованої продукції;
- рентабельність активів відображає ефективність використання всього майна підприємства для отримання прибутку;
- рентабельність власного капіталу характеризує дохідність інвестицій власників бізнесу;

2) показники ліквідності та платоспроможності показують, наскільки підприємства малого бізнесу здатні розраховуватись за своїми зобов'язаннями:

- поточна ліквідність визначає здатність підприємства погасити короткострокові борги за рахунок оборотних активів;
- коефіцієнт автономії визначає частку власного капіталу в структурі активів підприємств малого бізнесу;

3) показники ділової активності дозволяють оцінити швидкість обігу ресурсів та ефективність операційної діяльності:

- оборотність активів показує скільки разів за період активи перетворювались на виручку;
- оборотність дебіторської заборгованості показує, наскільки ефективно підприємство стягує борги зі своїх клієнтів;

4) показники фінансових результатів: доходи малих підприємств, тобто

сукупність грошових надходжень від усіх видів діяльності; прибуток (валовий, операційний, чистий). Для прикладу, наведено динаміку чистого прибутку у сфері малого бізнесу протягом 2019-2023 рр. на рисунку 1.3. (згідно даних [9]).

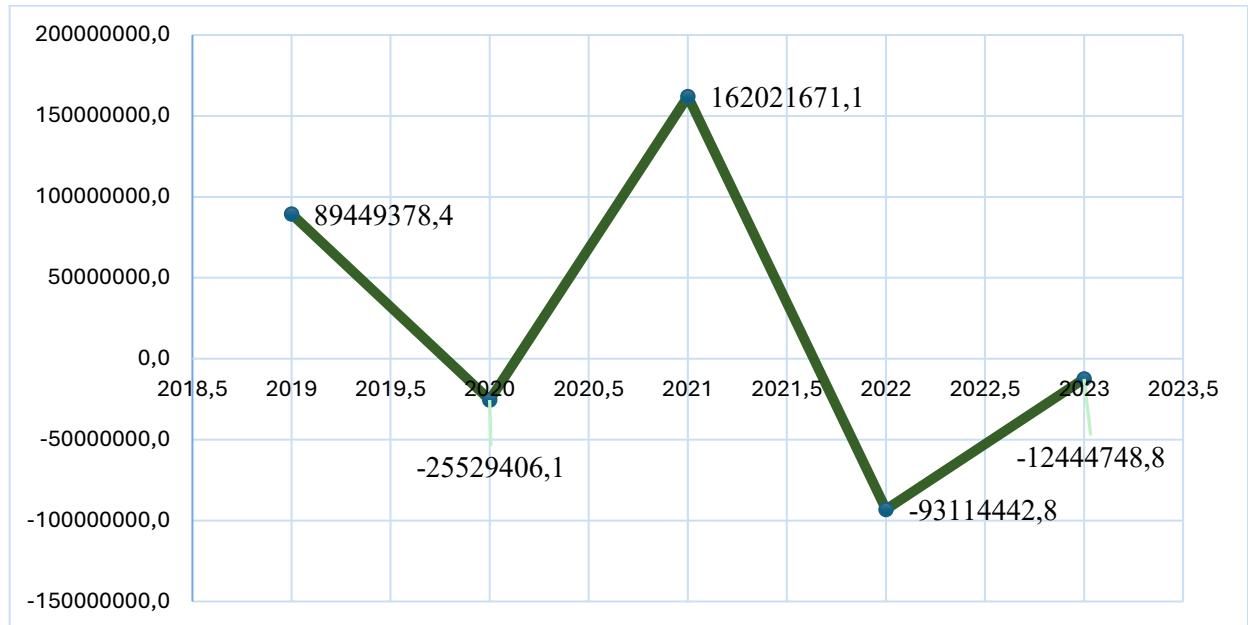

Рисунок 1.3 – Динаміка чистого прибутку у сфері малого бізнесу протягом 2019-2023 рр., грн.

Інша група показників, які слугують для оцінки ефективності розвитку малого бізнесу – соціально-економічні показники. Ці показники відображають вплив малого бізнесу на суспільство, зайнятість, добробут населення, регіональний розвиток та наповнення бюджетів. Вони є важливою частиною оцінки ефективності, оскільки мале підприємництво виконує не лише економічну, а й соціальну функцію – створює робочі місця, сприяє децентралізації економіки, підвищує якість життя у громадах.

Розглянемо соціально-економічні показники для оцінки ефективності розвитку малого бізнесу [18]:

1) рівень зайнятості в секторі малого бізнесу демонструє внесок малого бізнесу у вирішення проблеми безробіття. Так, малий та середній бізнес разом є одним із найбільших роботодавців в Україні. За даними Держстату, у 2023 році близько 70% усіх працюючих у підприємницькому секторі були зайняті саме в

малому та середньому бізнесі [9];

2) середній рівень оплати праці демонструє здатність малого бізнесу забезпечувати гідну оплату праці своїм працівникам\$

3) обсяг податкових надходжень від малого бізнесу у місцеві бюджети через сплату єдиного податку, ПДФО, ЄСВ та інших платежів. У 2023 році ФОПи та малі підприємства сплатили понад 85 млрд грн податків, що становило майже 10% усіх податкових надходжень до зведеного бюджету України [];

4) кількість створених малим бізнесом робочих місць є динамічним показником, який свідчить про активність бізнесу у працевлаштуванні. У 2022-2024 рр. попри війну, малий бізнес відкривав нові робочі місця у сферах: онлайн-торгівлі, доставки, ремонту, освітніх послуг, аграрного сектору;

5) рівень участі у вирішенні соціальних проблем (соціальна відповідальність), оскільки малий бізнес дедалі частіше бере участь у: благодійності (підтримка ЗСУ, переселенців); проектах розвитку громад; екологічних ініціативах; локальних культурних подіях. Тому, показниками тут слугують: кількість підприємств малого бізнесу, що беруть участь у соціальних проектах; обсяг коштів, спрямованих на благодійність; питома вага малого бізнесу, що впроваджує ESG-практики (екологія, соціальна відповідальність, управління);

6) рівень участі жінок, молоді та вразливих груп є показником який визначає питому вагу жінок серед засновників ФОПів; питому вагу працевлаштованих ВПО у малому бізнесі; участь у програмах підтримки інклюзивного підприємництва. Малий бізнес часто є єдиною реалістичною можливістю працевлаштування для молоді без досвіду, внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю, жінок, особливо в селах.

Отже, соціально-економічні показники ефективності розвитку малого бізнесу демонструють, що МБ сприяє зменшенню рівня безробіття, зміцненню місцевих бюджетів, залученню вразливих груп до економіки. У період кризи роль малого бізнесу як опори соціальної стабільності зростає особливо сильно.

Інвестиційно-інноваційні показники є важливими для визначення

стратегічного потенціалу розвитку малого бізнесу, його здатності впроваджувати нові технології, розширювати виробництво, освоювати нові ринки та підвищувати конкурентоспроможність. Такі показники можна згрупувати у декілька видів [18].

1. Інвестиційна активність малого бізнесу – це здатність малого підприємства залучати й ефективно використовувати фінансові ресурси для розвитку. Може визначатися через співвідношення інвестицій малого бізнесу до загального обсягу інвестицій у економіку або темп приросту інвестицій у сектор малого бізнесу. У 2023-2024 рр. малий бізнес в Україні почав активніше залучати інвестиції в цифровізацію, онлайн-продажі, логістику та агросектор.

2. Рівень інноваційної активності малого бізнесу означає впровадження нових продуктів, послуг, технологій, бізнес-моделей. Може визначатися через:

- співвідношення кількості підприємств малого бізнесу, які впроваджують інновації до загальної кількості підприємств малого бізнесу;
- співвідношення витрат малих підприємств на інновації до загального обсягу витрат;
- кількість зареєстрованих патентів, винаходів, нових технологій.

3. Індекс цифрової трансформації малого бізнесу вказує на те, що сучасний малий бізнес не може розвиватися без цифрових рішень – CRM-систем, онлайн-торгівлі, автоматизації обліку, хмарних сервісів. Тому тут можна оцінювати такі показники, як питома вага малих підприємств, які мають сайт або сторінку в соцмережах до загального числа усіх підприємств сектору малого бізнесу; питома вага малих підприємств, які використовують онлайн-каси, платіжні системи до загальної кількості таких підприємств; питома вага малих підприємств, які ведуть електронний документообіг до загальної кількості таких підприємств; питома вага малих підприємств, які продають товари, послуги онлайн до загальної кількості таких підприємств.

4. Рівень залучення зовнішнього фінансування у сферу малого бізнесу проявляється у його здатності залучати зовнішні джерела фінансування: кредити, донорські кошти, гранти, інвестиції. Тут можна визначати такі показники як

питому вагу малих підприємств, що отримали кредит або грант за останній рік до загальної кількості таких підприємств; обсяг залученого фінансування на 1 мале підприємство; відсоток відмов у кредитуванні (як ознака проблем з доступом до фінансів).

5. Інвестиційна ефективність охоплює індекс рентабельності інвестицій та середній термін окупності. Вони слугують для оцінки того, наскільки результативно малий бізнес використовує залучені кошти.

6. Рівень участі малих підприємств у грантових та міжнародних програмах (гранти від уряду, ЄС, USAID, GIZ, UNDP; програми підтримки релокованого бізнесу та жінок-підприємниць; мікрофінансування для аграрного бізнесу). Його можна визначити за кількістю підприємств малого бізнесу, які отримали грант; загальною сумою грантового фінансування; кількістю реалізованих інноваційних проєктів за донорські кошти.

Загалом, підсумовуючи вище описане, слід зазначити, що інвестиційно-інноваційні показники відображають не лише поточну ефективність, а й майбутній потенціал малого бізнесу. Їхній аналіз дозволяє оцінити здатність підприємств розвиватися, впроваджувати інновації, виходити на нові ринки та конкурувати на глобальному рівні.

На нашу думку, оцінка ефективності розвитку малого бізнесу потребує не лише аналізу окремих показників (фінансових, соціально-економічних, інноваційних), а й комплексного інтегрального підходу, який дозволяє отримати узагальнене уявлення про стан і динаміку розвитку підприємницького сектору. Такий підхід передбачає побудову інтегрального показника ефективності розвитку малого бізнесу на основі групи ключових індикаторів.

Інтегральний показник – це узагальнюючий коефіцієнт, що поєднує у собі декілька різноспрямованих економічних, соціальних та інноваційних індикаторів, які нормалізуються та зводяться до єдиної шкали [20]. Для його розрахунку потрібно дотримуватися таких етапів:

1) визначення основних груп показників – нами можуть бути фінансові, соціально-економічні, інвестиційно-інноваційні, організаційні показники, які

описані вище;

2) знаходження узагальнюючих показників у кожній групі з урахуванням значення конкретного показника у кожній групі та ваги цього показника;

3) присвоєння ваги кожній групі показників, наприклад, для групи фінансових показників – 0,35; групи соціально-економічних – 0,3; групи інвестиційно-інноваційний – 0,2; організаційних – 0,15;

4) обчислення інтегрального показника шляхом множення узагальнюючих показників по кожній групі на визначену вагу;

5) інтерпретація результатів – отриманий інтегральний показник приймає значення в інтервалі $[0; 1]$. Чим ближче значення до 1, тим вищий рівень ефективності розвитку малого бізнесу. Якщо інтегральний показник коливається у межах від 0 до 0,3 – то це свідчить про низький рівень ефективності розвитку малого бізнесу, 0,3-0,7 – середній рівень ефективності; 0,81-1 – високий рівень ефективності.

Інтегральний підхід до оцінки ефективності розвитку малого бізнесу забезпечує комплексність, бо дозволяє враховувати багатовимірність розвитку малого бізнесу; об'єктивність, оскільки мінімізує вплив окремих коливань у статистиці; забезпечує можливість порівняння; сприяє побудові трендів та прогнозів.

Окрему категорію показників становлять також якісні показники ефективності розвитку малого бізнесу, які характеризують нематеріальні аспекти функціонування підприємств малого бізнесу [19]. Такими показниками є:

- рівень задоволеності споживачів, який можна визначити з допомогою таких методів як опитування клієнтів (анкетування, онлайн-форма зворотного зв'язку); розрахунок індексу задоволеності споживача;

- якість управління, яка характеризується прозорістю і відкритістю управлінських рішень підприємствами малого бізнесу; рівнем делегування повноважень; рівнем розвитку внутрішньої комунікації; системою мотивації і розвитку персоналу; здатності до стратегічного планування;

- імідж малого підприємства та рівень довіри з боку клієнтів, партнерів,

громади, влади є нематеріальним активом, який можна оцінити за такими критеріями як його репутація в діловому середовищі; активність у соціальних мережах; наявність сертифікатів, ліцензій, відгуків; участь у виставках, форумах, програмах підтримки;

- гнучкість та адаптивність до змін визначає швидкість пристосування малих підприємств до змін ринку, регуляторного середовища чи поведінки споживачів та може бути охарактеризована швидкістю адаптації бізнес-моделі (наприклад, перехід з офлайну в онлайн); можливістю зміни асортименту та послуг; швидкістю реагування на зовнішні виклики;

- інноваційність мислення та підприємницька культура, що визначається здатністю малого бізнесу до пошуку нових рішень, ризикування, впровадження ідей, а також розвитку культури підприємництва серед команди;

- рівень соціальної відповідальності малого бізнесу проявляється через участь у благодійності, сортуванні відходів, екологічних ініціативах; працевлаштуванні вразливих груп (пенсіонери, ВПО, люди з інвалідністю); прозорість у сплаті податків;

- якість партнерських відносин малого бізнесу, яку можна охарактеризувати показниками взаємної довіри; стабільними домовленостями, спільними проєктами з іншими бізнесами, включенням в галузеві об'єднання та спілки.

Отже, оцінка ефективності розвитку малого бізнесу є стратегічно важливою як для самих підприємців, так і для держави. Вона дозволяє не лише визначити поточний стан справ, а й будувати довгострокову модель розвитку малого підприємництва, орієнтовану на стійке зростання, інноваційність, зайнятість та регіональний добробут.

1.3 Аналіз зарубіжного досвіду розвитку та підтримки малого бізнесу

Малий бізнес є важливою складовою економіки більшості країн світу, оскільки він виконує ключову функцію у створенні робочих місць, стимулюванні інновацій та розвитку конкурентного середовища. Наприклад, у країнах

Європейського Союзу малі та середні підприємства (МСП) складають значну частку від усіх підприємств, забезпечуючи приблизно дві третини зайнятості в приватному секторі.

Вивчаючи особливості функціонування німецької економіки, слід відзначити домінування так званого “Mittelstand”, тобто невеликих та середніх сімейних підприємств, які є основою індустріального сектору країни та забезпечують понад 60% усіх робочих місць і понад 50% ВВП. Основними характеристиками малого бізнесу в Німеччині є: органічна інтеграція в регіональну економіку, оскільки більшість підприємств розміщені в малих містах і селищах, що сприяє децентралізації економіки; сімейна модель управління малим бізнесом, де власники беруть активну участь в управлінні, що підвищує гнучкість бізнес-діяльності; інноваційність, що передбачає інвестування МСП у дослідження та розробки, особливо у галузях машинобудування, ІТ, екологічних технологій [21].

Серед інструментів державної підтримки малого бізнесу у Німеччині слід вказати на:

1. Фінансова підтримка через державний банк розвитку “KfW Bankengruppe”, який реалізує низку програм кредитування підприємців, серед яких ERP-Gründerkredit StartGeld – кредитування стартапів до 125 тис. євро з пільговою ставкою; KfW-Unternehmerkredit – кредити для діючих підприємств, що хочуть розширити бізнес або впроваджувати інновації (фінансування до 25 млн. євро); програми мікрофінансування - невеликі позики для підприємців, які не мають достатнього забезпечення або кредитної історії.

2. Консультаційна та освітня підтримка малого бізнесу здійснюється структурами, як Chambers of Commerce and Industry, що надає правову, фінансову, податкову інформацію, допомагає з виходом на експорт; Handwerkskammer, яка є палатою ремісників для підтримки дрібного виробничого та ремісничого бізнесу; Existenzgründungszentren, що є центром для підтримки стартапів при університетах та муніципалітетах.

3. Податкова політика та стимулювання інновацій охоплює надання малим

підприємствам пільг на інвестиції у дослідження і розробки; податкових кредитів для тих підприємств, які інвестують у “зелені” технології; а також зниження податкового навантаження для підприємств з річним обігом до певної межі.

4. Підтримка експорту та міжнародної діяльності малих підприємств, яку надають німецька компанія з інвестицій та розвитку (DEG) та агентство міжнародного економічного просування Germany Trade and Invest у формі консультацій щодо зовнішньоекономічної діяльності, фінансування участі у міжнародних виставках, страхування експортних ризиків [21].

Зважаючи на вказане вище, Німеччина демонструє приклад системного підходу до розвитку малого бізнесу, що охоплює фінансову, інституційну, освітню та експортну підтримку. Важливою рисою є взаємодія держави, банків, освітніх установ і самих підприємців, що створює сприятливе середовище для сталого розвитку малого бізнесу. Такий досвід може бути корисним для адаптації в Україні, зокрема в частині створення потужних регіональних центрів підтримки МП, впровадження пільгових кредитних програм та дуальної освіти.

Польща є прикладом країни, яка за останні десятиліття успішно трансформувала свою економіку та створила сприятливе середовище для розвитку малого і середнього бізнесу. Інструменти державної підтримки малого бізнесу у Польщі також можна поділити на:

1. Інструменти фінансування та доступу до капіталу, які надають доступ польським підприємцям до кількох джерел фінансування, серед яких:

- програми Європейського Союзу – Польща активно використовує кошти з Європейського фонду регіонального розвитку та інших структурних фондів ЄС. Малий бізнес може отримати гранти, субсидії, лізинг, гарантії для кредитів;

- польське агентство розвитку підприємництва (PARP) здійснює координування численних програм підтримки інноваційних проєктів, цифровізації МСП, фінансування бізнес-інкубаторів;

- державний банк Bank Gospodarstwa Krajowego, який пропонує пільгові кредити та фінансові гарантії для підприємців, зокрема стартапів.

2. Інструменти консультаційної та освітньої підтримки, які реалізуються

через мережу центрів підтримки підприємництва на місцевому рівні у таких формах як: центри розвитку підприємництва, що надають малому бізнесу безкоштовні консультації з юридичних, фінансових та податкових питань; інкубатори бізнесу, які підтримують стартапи на ранніх етапах, надаючи офісні приміщення, навчання, менторство; платформи електронного навчання, організовані місцевими адміністраціями; програми підтримки жіночого підприємництва та молоді, спрямовані на інклюзивний розвиток МСП.

3. Інструменти цифровізація адміністративних послуг, оскільки Польща є лідером у Центрально-Східній Європі за рівнем цифровізації послуг для бізнесу. Серед цих інструментів слід виокремити: Єдиний електронний реєстр підприємців дозволяє зареєструвати ФОП онлайн; платформа ePUAP надає можливість подавати звітність онлайн; податкова служба та інші державні інституції працюють з бізнесом через єдині електронні кабінети.

4. Інструменти стимулювання інновацій та експорту малих підприємств, які охоплюють програми “Go to Brand” та “Polska 4.0”, що забезпечують фінансування участі підприємств у міжнародних виставках, B2B-подіях; податкові пільги на інновації, які дозволяють зменшити податкове навантаження для бізнесів, що займаються науково-дослідною діяльністю; центри трансферу технологій при університетах, що базується на співпраці науки та бізнесу [23].

Польща є прикладом ефективної інтеграції національної політики підтримки малого бізнесу з інструментами Європейського Союзу. Завдяки розвиненій інфраструктурі підтримки, цифровізації адміністративних процедур, прозорим механізмам фінансування та активному просуванню експорту, Польща створила сприятливе середовище для розвитку малого підприємництва. Цей досвід є цінним для України, яка має подібні економічні умови та перспективи. Зокрема, доцільно вивчити польський досвід децентралізації підтримки бізнесу, цифровізації державних послуг та ефективного використання грантів ЄС.

Вивчаючи досвід підтримки та розвитку малого бізнесу Великої Британії, то слід зупинитися на політиці “light-touch regulation”, що передбачає мінімальне державне втручання в діяльність малого бізнесу [21]. Серед основних спрощень

можна вказати на реєстрацію малого бізнесу онлайн через сайт Companies House, спрощену систему оподаткування для малих компаній (податкові пільги для мікропідприємств), Zero bureaucracy zones (пілотні регіони), де бізнес звільняється від деяких адміністративних процедур.

Британський уряд реалізує кілька ефективних програм підтримки фінансування малого бізнесу. Так, державна фінансова установа British Business Bank надає гарантії для банківських кредитів, венчурне фінансування та мікрокредити; установа Start Up Loans Scheme надає кредити до 25 тис. фунтів стерлінгів з фіксованою ставкою для нових підприємців; Enterprise Finance Guarantee – схема гарантування кредитів для заохочення додаткового кредитування малих та середніх підприємств; програми Seed Enterprise Investment Scheme та Enterprise Investment Scheme надають податкові пільги для інвесторів у стартапи [21].

Україна може запозичити такі елементи британського досвіду щодо підтримки та розвитку малого бізнесу: створення централізованого органу для підтримки бізнесу (аналог British Business Bank); розширення різновидів податкових пільг для інвесторів у стартапи; розвиток регіональних бізнес-хабів та менторських програм.

У США малий бізнес також відіграє суттєву роль. Згідно з даними Small Business Administration (SBA) на малий бізнес припадає близько 44% економічної активності країни, а також значна частка інноваційних розробок, особливо в галузі IT, біотехнологій та фінансових технологій. МСП у США забезпечує майже 47% усіх робочих місць у приватному секторі, створює понад 40% ВВП приватного сектора, генерує понад 60% приросту нових робочих місць [24].

Інституційна підтримка малого бізнесу у США здійснюється через SBA, що координує підтримку малого бізнесу, гарантування кредитів, надання консультаційних послуг, адміністрування федеральних програм підтримки, забезпечення доступу МСП до державних закупівель.

Фінансова підтримка малого бізнесу у США здійснюється через реалізацію програм SBA Loan Programs, серед яких слід вказати на програму 7(a) Loan

Program, яка є найбільш популярною програмою кредитування малого бізнесу (до 5 млн. дол.) з державною гарантією до 85%; програму 504 Loan Program, що передбачає довгострокове фінансування придбання нерухомості або обладнання для малого бізнесу; програму Microloan Program, яка надає кредити до 50 тис. дол. для мікропідприємств, часто через неприбуткові організації; програму Disaster Loans, що передбачає фінансування підприємців, що постраждали від стихійних лих [24].

Крім цього, у США активно здійснюється підтримка інновацій та стартапів через програми федерального фінансування наукових розробок і технологічних інновацій для МСП (Small Business Innovation Research та Small Business Technology Transfer); податкові пільги для інноваційних підприємств; надання доступу до венчурного фінансування через мережі інвесторів та акселераторів (Y Combinator, Techstars та ін.) [21].

Інформаційно-консультаційна підтримка малого бізнесу у США здійснюється через мереж організацій та центрів Small Business Development Centers, які надають безкоштовні консультації; SCORE, яка надає консультації для бізнесу за участі понад 10 тисяч успішних бізнес-менторів; Women's Business Centers, що працює у сфері підтримки жіночого підприємництва; Veterans Business Outreach Centers, що надає підтримку малого бізнесу ветеранів [21].

Отже, перевагами американської моделі підтримки малого бізнесу є висока доступність фінансування через банки, кредитні спілки, мікрофінансові організації та венчурний капітал; розвинена мережа освітньо-консультаційної підтримки; чітка і прозора нормативна база; значна роль держави у стимулюванні інновацій через гранти, контракти та податкові пільги; гнучка система реєстрації бізнесу. Однак, тут підприємства МСБ зустрічаються із труднощами у дотриманні різних законодавчих вимог на федеральному та штатному рівнях.

Досвід США може бути цінним для України у таких напрямках як розбудова ефективної мережі бізнес-консультацій; впровадження грантових програм для інноваційних МСП; розширення доступу до державних закупівель; створення державної платформи фінансових інструментів за моделлю SBA.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МАЛОГО БІЗНЕСУ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА “ДОБРОБУТ”

2.1 Загальна характеристика діяльності ФГ “Добробут”

Фермерське господарство “Добробут” провадить свою господарську діяльність у селі Великі Дедеркали, що знаходиться у Кременецькому районі Тернопільської області. Фермерське господарство є зареєстрованою юридичною особою, тому має право укладення домовленостей та договорів від свого імені, набуття та здійснення майнових та особистих немайнових прав, обов’язків та ін. Дане господарство відноситься до малих організацій, засноване у 2022 році згідно Земельного, Господарського, Цивільного Кодексів України, Закону України “Про фермерське господарство”, а також інших нормативно-правових актів України та функціонує на засадах прописаних у Статуті. На час заснування фермерського господарства вкладено статутний капітал у розмірі 146,5 тис. грн., а господарська діяльність основана на заключених земельних та майнових договорах із жителями із сіл Великих Дедеркал та Мізюринців.

Метою діяльності досліджуваного фермерського господарства є ведення підприємництва та сільськогосподарського виробництва на земельних ділянках, наданих йому у власність або у користування. Директор ФГ “Добробут” визначає напрями та політику господарювання, планує та організовує виготовлення сільськогосподарської продукції, її перероблення та реалізацію, пошук партнерів для економічних зв’язків у всіх сферах діяльності, включаючи іноземних.

Сумарно у власності та оренді фермерського господарства “Добробут” знаходиться 760 га ріллі сільськогосподарського призначення, де здійснюється основний вид діяльності за КВЕДом 01.11 “вирощування зернових, бобових і олійних культур” [11]. У Статуті господарства деталізовано предмет господарської діяльності (Додаток А), а у таблиці 2.1 систематизовано основні види господарювання за КВЕДами.

Таблиця 2.1 – Характеристика видів господарської діяльності ФГ “Добробут”

КВЕД	Вид діяльності	Деталізація виду діяльності
01.11	виращування зернових, бобових і олійних культур	озима пшениця, озимий ячмінь, озиме жито, тритикале, ярі пшениця, ячмінь, жито, тритикале, кукурудза, овес, гречка, сорго, просо, рис, квасоля, нут, боби, горох, сочевиця, вика, соя, ріпак, соняшник, кунжут, мак та ін.
01.13	виращування баштанних культур, листових і стеблових овочів, бульбо та коренеплодів	огірки, баклажани, помідори, кавуни, міскусні дині, кабачки, гарбузи, капуста, броколлі, салат-латук, цикорій, цукрова кукурудза, морква, часник, буряк, цибуля та інші види
01.42	розведення худоби (великої і малої рогатої) та буйволів	корови молочних порід, вівці, кози, коні, віслюки, мули, буйволи та ін.
01.46	виращування свиней	племінні свині
01.61	допоміжна діяльність у рослинництві	с/г діяльність, яка стосується передпосівної підготовки угідь, сівби та садіння, обробки, обприскування с/г культур, обрізування виноградників, плодових дерев, пересадження та розсадження рослин, збору врожаю, боротьби зі шкідниками, підтримки полів угідь у належному стані, усі види після урожайної діяльності, ін.
10.81	виробництво цукру	цукор, рафінований цукор, сахароза, замінники цукру, цукровий сироп, меляса
46.21	оптова торгівля с/г сировиною та тваринами	насіння рослин, корми для тварин, живі тварини
47.76	торгівля у роздріб насінням, рослинами, квітами, добривами та засобами захисту рослин	насіння с/г зернових, зернобобових, технічних, ароматних культур, культур овочевих та баштанних, корене та бульбоплоди, рослини для висаджування, квіти, добрива, захист рослин
47.89	торгівля у роздріб іншими товарами	інші товари (заморожені овочі, фрукти, гриби, мед, ароматні культури: горошковий чорний перець, кардамон, хміль, кориця, ін.

Отже, Статут ФГ “Добробут” налічує ряд різноманітних видів господарювання, які за певних умов можуть забезпечувати рентабельність та прибутковість організації у довгостроковій перспективі.

На сьогодні, досліджуване фермерське господарство “Добробут” є суб’єктом аграрного сектору економіки, що спеціалізується переважно на рослинництві та зосереджує свою діяльність навколо вирощування сільсько-

господарських культур, зокрема зернових (пшениця, ячмінь), технічних (соняшник, соя) та кормових культур.

Господарство здійснює обробку орендованих земель, використовує сучасну сільськогосподарську техніку, впроваджує елементи інтенсивного землеробства, зокрема системи удобрення, сівозміни та захисту рослин. Виробнича діяльність господарства орієнтована переважно на внутрішній ринок.

Досліджуване господарство “Добробут” має просту та ефективну організаційно-управлінську структуру, що відповідає його розміру та масштабам діяльності. Загальна чисельність персоналу у 2024 році становила 12 осіб, з яких більшість – це виробничий персонал. Усі структурні підрозділи (працівники) підпорядковуються безпосередньо керівнику господарства. Така лінійна структура управління забезпечує оперативність прийняття рішень, гнучкість та ефективний контроль за всіма етапами господарського процесу (рис 2.1).

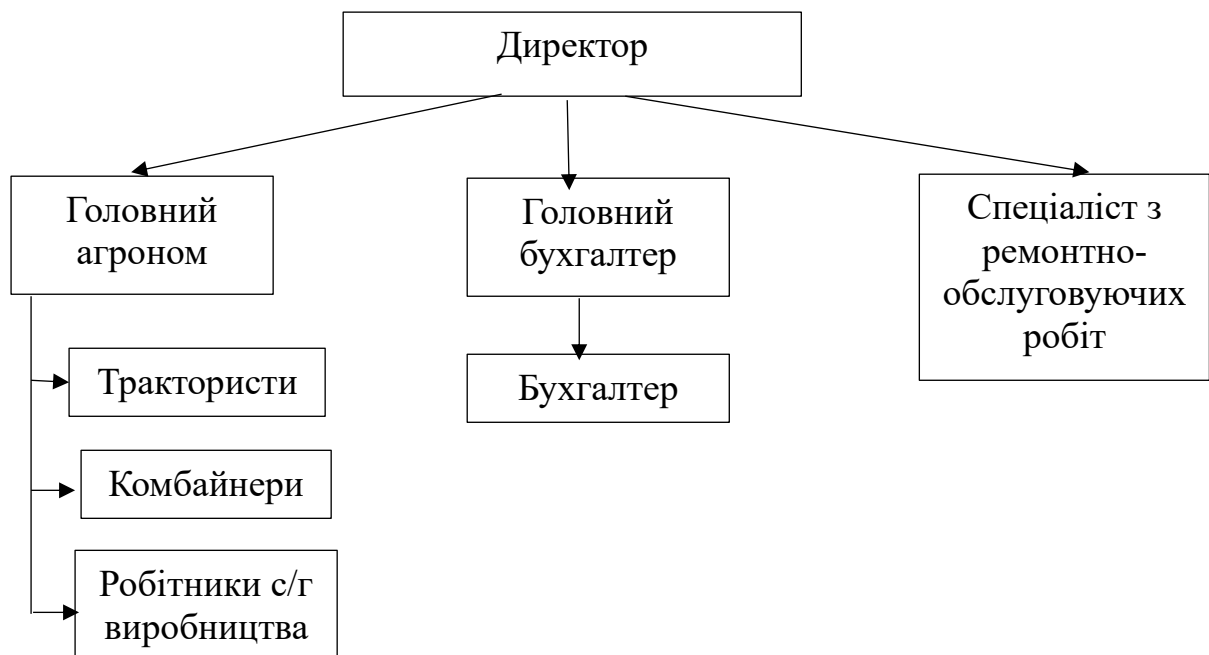

Рисунок 2.1 – Організаційно-управлінська структура ФГ “Добробут”

Деталізуючи структуру управління фермерського господарства слід вказати на основні функції та завдання керівних осіб та персоналу:

1) директор (1 ос.), який є головою (керівником) даного господарства та здійснює загальне керівництво діяльністю підприємства, приймає стратегічні й

оперативні рішення, відповідає за фінансові результати, укладання договорів та взаємодію з зовнішніми партнерами й державними органами;

2) головний агроном (1 ос.) відповідає за планування та організацію агротехнічних заходів, вирішує, які культури садити, добрива та засоби захисту рослин використовувати, здійснювати орні, посівні та збиральні роботи, а також які види контролю застосовувати для забезпечення якості виконання с/г робіт;

3) головний бухгалтер (1 ос.), який веде звітність, обліковує витрати та доходи, заповнює податкову документацію, нараховує заробітну плату працівників, а також готує звіти для податкових та статистичних органів;

4) спеціаліст з ремонтно-обслуговуючих робіт (1 ос.) перевіряє справність технічного стану транспортних засобів, здійснюють технічне обслуговування, відновлення та ремонт цих засобів, продовження терміну їхньої служби;

5) трактористи, комбайнери (5 ос.) здійснюють обробіток ґрунту, посівні та збиральні роботи, обслуговують сільськогосподарську техніку та підпорядковуються головному агроному;

6) робітники с/г виробництва (2 ос.) виконують роботи: догляд за посівами, сортування, навантаження продукції, а також сезонні польові роботи.

Структуру персоналу фермерського господарство “Добробут” у 2024 році зображено на рисунку 2.2.

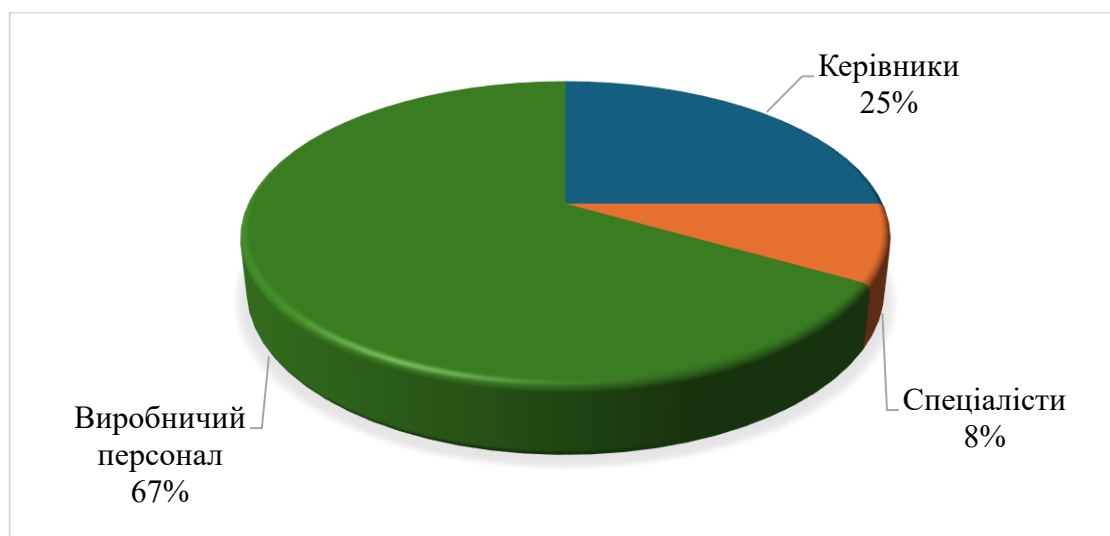

Рисунок 2.2 – Структура персоналу ФГ “Добробут” у 2024 р.

Згідно відображеної структури персоналу досліджуваної організації видно, що керівна ланка займає 25% від усієї чисельності у 2024 році, спеціалісти – 8% та виробничий персонал – найбільшу питому вагу 67%.

Ефективність діяльності ФГ “Добробут” у аграрному секторі Велико-дедеркальської громади визначається наявністю прямих та зворотних зв’язків між керівництвом та спеціалістами, виробничим персоналом. Для встановлення прямого зв’язку в даній організації використовуються методи менеджменту, зокрема організаційно-розпорядчі, які реалізуються через проведення організаційних дій: організаційного регламенту що стосується положень у роботі, затвердження статутів; організаційного інформування (плани-графіки графіки робіт, протоколи нарад, засідань, електронні листи та інші засоби комунікацій), організаційного нормування (затверджені норми посіву, витрат насіння, палива добрив), організаційного інструктування (інструкції для проведення с/г робіт, правила трудового розпорядку), а також розпорядчих дій у вигляді вказівок, наказів, документів та дисциплінарних дій (стягнення).

Характеристику ФГ “Добробут” з управлінської точки зору здійснено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Загальна характеристика ФГ “Добробут” з урахуванням управлінських аспектів

Аспект	Характеристика
Вхідні ресурси	орендовані та/або власні земельні площі (760 га), насіння, системи удобрення, с/г техніка, знання та досвід роботи персоналу, кредити, інвестиції
Керівництво	налічує 3 керівники: директора – 1 ос., головний агроном – 1 ос., головний бухгалтер (1 ос.)
Прямий зв’язок	накази, видані директором щодо здійснення посіву с/г культур, дослідження ринків збуту зернових та технічних культур
Персонал	колектив працівників, чисельність якого становить 9 осіб
Зворотний зв’язок	головний агроном та решта персоналу сформували план агротехнічних заходів, зібрали актуальні дані щодо стану та динаміки ринку с/г культур
Вихід	зернові (пшениця, ячмінь), технічні (соняшник, кукурудза) та кормові культури, прибуток, податки до бюджету, соціальні ефекти (робочі місця)

Отже, фермерське господарство “Добробут” функціонує як відкрита система, що активно взаємодіє із середовищем зовні та має вхід, внутрішні процеси, вихід. У межах господарства відбуваються: виробничо-технологічні процеси (посів, обробка ґрунту, догляд за культурами, збір урожаю); управління ресурсами, планування, облік; організація праці та контроль за якістю с/г продукції. Дане господарство старається адаптувати свою діяльність відповідно до цін на продукцію, погодних умов, державної політики, попиту на ринку.

Політика фермерського господарства зводиться до раціонального використання земельних ресурсів (застосовується сівозміна, дотримуються агротехнічні терміни посіву та збору врожаю); ефективного залучення та управління трудовими ресурсами (здійснюється мотивування персоналу, передбачено доплати у сезон, створено безпечні умови праці); оптимального використання матеріально-технічної бази, яка оновлюється та належно обслуговується, що забезпечує безперервність виробничого процесу.

Вивчимо показники господарської діяльності підприємства, результати аналізу яких покажемо в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Результати аналізу основних показників діяльності ФГ “Добробут”

Показники, тис. грн.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення, (+/-)	
				2023/2022	2024/2023
1. Чистий дохід від реалізації с/г продукції	33957,0	18738,5	31201,5	-15219	12463
2. Інші доходи	-	229,9	1265,2	-	1035,3
3. Разом доходи	33957,0	18968,4	32466,7	-14989	13498
4. Собівартість реалізованої продукції	17837,7	17040,2	28804,8	-797,5	11765
5. Інші операційні витрати	850,8	1356,7	1656,9	505,9	300,2
6. Разом витрати	18724,5	18396,9	30461,7	-327,6	12065
7. Чистий прибуток	15232,5	571,5	2005,0	-14661	1433,5
8. Середньорічна вартість оборотних та необоротних активів	49074,8	45033,4	48482,7	-4041,4	3449,3
9. Середньорічна вартість поточних зобов'язань	343,7	252,9	225,3	-90,8	-27,6

Господарська діяльність досліджуваного фермерського господарства проаналізована в розрізі наступних показників:

- чистий дохід, величина якого за період 2022-2023 рр. скоротилася на 15219 тис. грн. або 44,8%; за період 2023-2024 рр. – зросла на 12463 тис. грн. або 66,5%;

- інші доходи, які підприємство отримувало у 2023-2024 рр., величина яких зросла на 1053,3 тис. грн. або у 4,5 рази;

- собівартість реалізованої продукції, яка скоротилася на 797,5 тис. грн. у 2023 році порівняно із 2022 роком та зросла 11765 тис. грн. у 2024 році порівняно із 2023 роком;

- інші операційні витрати, які зросли в динаміці за аналізований період відповідно на 505,9 тис. грн. та 300,2 тис. грн.;

- чистий прибуток, який за період 2022-2023 рр. суттєво скоротився на 14661 тис. грн.; за період 2023-2024 рр. – зріс на 1433,5 тис. грн. або у 2,5 рази;

- середньорічна вартість оборотних та необоротних активів зменшилася на 4041,4 тис. грн. у 2023 році порівняно із 2022 роком та зросла на 3449,3 тис. грн. у 2024 році порівняно із 2023 роком;

- середньорічна вартість поточних зобов'язань, яка в динаміці впала за аналізований період відповідно на 27,6 тис. грн. та 26,4 тис. грн.

Зважаючи на результати аналізу, можна стверджувати, що звітний період ФГ “Добробут” забезпечило зростання обсягів сільськогосподарської продукції. Основні культури, які вирощуються в господарстві: пшениця, ячмінь, соняшник, соя, ріпак показали хорошу врожайність, що дозволило збільшити валовий збір продукції та прибутковість. У структурі витрат господарства найбільшу частку становлять: витрати на паливо і енергоносії, закупівлю насіння та добрив, амортизацію техніки. Проте витрати залишаються контрольованими й оптимізованими, що дозволяє зберігати рентабельність виробництва.

Таким чином, ФГ “Добробут” є прикладом ефективного аграрного підприємства, діяльність якого спрямована на стабільний розвиток, підвищення врожайності та забезпечення продовольчої безпеки регіону.

2.2 Дослідження чинників впливу на розвиток фермерського господарства

Воєнний стан в Україні суттєво змінив умови ведення малого бізнесу, особливо в аграрному секторі. Фермерське господарство “Добробут”, як типове мале сільськогосподарське підприємство, опинилося в нових умовах, де підтримка ззовні та внутрішній потенціал стали важливими для виживання та подальшого розвитку. Проведемо дослідження чинників впливу на розвиток даного фермерського господарства, виокремивши внутрішні, зовнішні та чинники інституційного середовища.

Розвиток фермерського господарства “Добробут” залежить від комплексу внутрішніх чинників, які формуються всередині самого підприємства. Ці чинники охоплюють матеріально-технічну базу, кваліфікований персонал, організаційну структуру управління, фінансові ресурси, земельні площі, інформаційне забезпечення, мотивація та стратегія розвитку та визначають конкурентоспроможність, ефективність діяльності, здатність до адаптації та подальшого зростання.

Матеріально-технічна база фермерського господарства включає сільськогосподарську техніку (трактори, комбайни, сівалки, культиватори) та інше обладнання (свердловина, віялки, цистерни, погрузчики, автоваги, автопідйомники, агрегати для перевезення води, оприскувачі, ін.); складські приміщення для зберігання продукції та ресурсів (склади, піднавіси, зерносклади, адмінбудівлі, комори, свинарники); станки, агрегати, паливно-мастильні матеріали, інструменти. Проведемо аналіз динаміки вартості основних засобів ФГ “Добробут” та представимо його результати у таблиці 2.4.

Провівши аналіз динаміки вартості основних засобів досліджуваного господарства можна узагальнити наступне: загальна вартість будинків і споруд у 2024 році порівняно із 2023 роком зросла на 11,4%; машин та обладнання – зросла на 10,2%; станків, агрегатів, інструментів – зросла на 6,8%; транспортних засобів – на 8,6; усіх основних засобів – зросла на 8,9%.

Таблиця 2.4 – Результати аналізу динаміки вартості основних засобів
ФГ “Добробут” у 2023-2024 рр.

Основні засоби, грн.	2023 р.	2024 р.	Абсолютне відхилення, (+/-)	Темп приросту, %
1. Будинки і споруди:	117455,21	130866,59	13411,38	11,4
- первісна вартість	150583,6	163583,59	12999,99	8,6
- знос	33128,392	32717	-411,39	-1,2
2. Машини та обладнання:	1520781,6	1675227	154445,40	10,2
- первісна вартість	1925040	2000714	75674,00	3,9
- знос	404258,4	407271	3012,60	0,7
3. Станки, агрегати, інструменти	11698,8	12494	795,25	6,8
- первісна вартість	12250	13152	902,00	7,4
- знос	551,3	658	106,75	19,4
4. Транспортні засоби	8436963,65	9163711	726747,35	8,6
- первісна вартість	8242005	7452212	-789793,00	-9,6
- знос	2225341,35	1996601	-228740,35	-10,3
- надійшло	2420300	4416553	1996253,00	82,5
Разом	10086899,21	10982298,59	895399,38	8,9

Кваліфікований персонал є чинником розвитку даного фермерського господарства, адже постійний склад працівників (агроном, механізатори, комбайнери, трактористи, ін.) мають досвід, спеціальні знання та навички для ефективної організації та здійснення с/г робіт. За період 2021-2022 рр. відбулося зростання чисельності працівників на 14,3%, тоді як за період 2023-2024 рр. спостерігається зниження чисельності персоналу на 25%, що пояснюється здебільшого посилення мобілізаційних процесів у країні.

Як уже зазначалося, організаційна структура управління ФГ “Добробут” забезпечує хорошу організацію управлінських процесів через чіткість у розподілі обов’язків і повноважень, що дозволяє швидко реагувати на зовнішні виклики та приймати ефективні рішення.

Фінансові ресурси досліджуваного господарства “Добробут” включають як власний капітал, так і обігові кошти, які підлягають належному фінансовому плануванню, обліку та контролю. Здійснимо аналіз динаміки обсягу власного капіталу підприємства та представимо його результати у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Результати аналізу динаміки складових власного капіталу ФГ “Добробут” у 2023-2024 рр.

Складові власного капіталу, грн.	2023 р.	2024 р.	Абсолютне відхилення, (+/-)	Темп приросту, %
1. Середньорічна вартість zareєстрованого (пайового) капіталу	12022	10497	-1525	-12,7
2. Середньорічний обсяг нерозподіленого прибутку	34734	36022	1288,3	3,7
3. Всього власний капітал	46756	46519	-236,8	-0,5

Згідно даних таблиці можна побачити, що протягом аналізованого періоду спостерігається зменшення середньорічної вартості зареєстрованого (пайового) капіталу на 1525 грн. або на 12,7%; зростання середньорічного обсягу обсяг нерозподіленого прибутку на 1288,3 грн. або 3,7; скорочення загального обсягу власного капіталу на 236,8 грн. або 0,5%.

Виробничі потужності та земельний фонд як чинник розвитку досліджуваного господарства характеризуються площею оброблюваних земель; якістю ґрунтів, рівнем родючості; раціональним землекористуванням, сівозміною, наявністю агротехніки. Обсяг земельних площ за період 2023-2024 рр. зріс із 650 га до 760 га земельних угідь, що на 110 га або на 17% більше у звітному році порівняно із минулим.

Інформаційне забезпечення господарство відіграє важливу роль у його розвитку, адже правильне використання знань та досвіду у сфері агрономії, обізнаність у ринковій ситуації (ціни, попит, конкуренти) сприяють ухваленню обґрунтованих управлінських рішень.

Цілеспрямоване управління та стратегічне мислення керівника є одним із ключових факторів успіху малого господарства, де значна увага надається мотивації персоналу. Здійснимо аналіз динаміки фонду оплати праці підприємства та представимо його результати у таблиці 2.6.

Згідно даних таблиці, розмір основної зарплати зріс за аналізований період відповідно на 14,9% та 14,4%. Величина додаткової зарплати зросла на 6,1% за

2022-2023 рр., тоді як за 2023-2024 рр. скоротилася на 4,2%. Обсяг інших заохочувальних та компенсаційних виплат збільшився за аналізований період відповідно на 9,8% та 11,1%.

Таблиця 2.6 – Результати аналізу динаміки фонду оплати праці ФГ “Добробут” у 2022-2024 рр.

Показники	Роки			Темп приросту, %	
	2022	2023	2024	2022/ 2021	2023/ 2022
1. Основна заробітна плата	1462792,5	1680184,8	1922123	14,9	14,4
2. Додаткова заробітна плата	675135	716549,4	686472,50	6,1	-4,2
3. Інші заохочувальні та компенсаційні виплати	112522,5	74 126	137294,5	-34,1	85,2
4. Разом фонд оплати праці	2250450	2470860	2745890	9,8	11,1

Отже, внутрішні чинники – це основа розвитку ФГ “Добробут”, а ефективне управління ними дає можливість господарству адаптуватися до зовнішніх викликів, зокрема в умовах воєнного стану.

Розвиток фермерського господарства “Добробут” значною мірою залежить від зовнішнього середовища. Саме зовнішні чинники формують умови, в яких господарство функціонує, і можуть як сприяти його зростанню, так і створювати серйозні виклики. Їх можна поділити на:

1) економічні, які включають цінову політику на с/г продукцію (коливання закупівельних цін, інфляція); вартість матеріальних ресурсів (паливо, насіння, добрива, засоби захисту рослин); доступ до ринку збуту та рівень конкуренції; можливості кредитування та інвестицій з боку банків та інших структур;

2) політичні та правові чинники, до яких слід віднести воєнний стан та безпекову ситуацію в регіоні; законодавчі зміни у сфері агробізнесу (оподаткування, земельні реформи); державні програми підтримки фермерів; торговельні обмеження чи пільги (як на внутрішньому, так і зовнішньому ринку);

3) соціальні чинники, які охоплюють рівень міграції та демографічну

ситуацію в селі та в громаді (виїзд молоді, нестача кадрів); рівень кваліфікації місцевого населення та рівень освіти; підтримка бізнесу з боку місцевої влади;

4) природно-кліматичні чинники, які включають кліматичні умови регіону (засухи, заморозки, ін.); сезонність виробництва; стан ґрунтів і екологічні ризики; доступ до водних ресурсів (для зрошення);

5) технологічні чинники, до складу яких входить доступ до сучасних агротехнологій; розвиток інфраструктури сільської місцевості (зв'язок, дороги, електропостачання); застосування можливостей діджиталізації у веденні сільського господарства.

Підтримка розвитку господарства “Добробут” здійснюється і з боку Великодедеркальської громади. Співпраця з громадою та місцевою владою проявляється у різних видах підтримки фермерського господарства, серед яких адміністративна (оформлення документів), інфраструктурна (ремонт доріг), безпекова підтримка. Детальну характеристику усіх видів підтримки розвитку досліджуваного фермерського господарства представлено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Характеристика видів підтримки ФГ “Добробут” з боку місцевої влади

Вид підтримки	Характеристика
1. Адміністративна	- сприяння в оформленні документації: органи місцевого самоврядування надають допомогу в питаннях реєстрації договорів оренди землі, узгодженні землекористування, проведенні тендерів на оренду комунальних площ; - інформаційна підтримка: господарству регулярно надається доступ до інформації про державні та обласні програми підтримки аграріїв, гранти, субсидії.
2. Інфраструктурна	- покращення під'їзних шляхів: за ініціативи та співфінансування громади здійснюється ремонт доріг, якими користується господарство для перевезення продукції; - підведення комунікацій: у співпраці з громадою частково оновлено лінії електропередачі та забезпечено стабільне водопостачання для господарських потреб
3. Безпекова	- громада сприяє безперебійному функціонуванню господарства, забезпечуючи комунікацію з військовими адміністраціями та правоохоронними структурами\$ - спільно з громадою господарство долучається до ініціатив із забезпечення продовольством військових та місцевих мешканців

Крім цього, у Стратегії розвитку Великодедеркальської громади на 2025-2027 рр. однією із стратегічних цілей є “підтримка економічного розвитку громади”, яка деталізована до підтримки аграрного сектору, що передбачає формування умов для розвитку фермерських господарств (доступ до землі), а також підтримку органічного с/г [12]. Таким чином, громада також зацікавлена у підтримці та розвитку сільськогосподарської сфери, адже славиться родючими землями для вирощування різних культур.

Основними місцевими конкурентами ФГ “Добробут” є товариство “Шумськагро” (здійснює вирощування та продаж зернових та олійних культур), ПАП “Агро-Вовківці” (займається вирощуванням зернових, бобових і олійних культур), ФГ “Любава” (спеціалізується на вирощуванні зернових та олійних культур), ТОВ “Контінентал Фармерз Полісся” (здійснює вирощування та продаж зернових та олійних культур та ін.), ТОВ “Ленд Прайд” (працює на місцевому ринку із вирощування зернових, технічних та олійних культур).

Для ефективного ведення сільськогосподарської діяльності ФГ “Добробут” співпрацює з низкою постачальників, які забезпечують господарство необхідними матеріальними ресурсами, технікою. Постачальниками насіння зернових, олійних, овочевих культур з високою врожайністю та стійкістю до хвороб є національні агрофірми (“Сади України”, “Маїс”, “Степова”), міжнародні бренди (Monsanto, Syngenta, Limagrain, Pioneer). Постачальниками мінеральних добрив, мікродобрив, гербіцидів, інсектицидів є компанії-дистриб’ютори “Агроцентр”, “UKRAVIT”, “Агроскоп Інтернешнл”. Постачальники паливно-мастильних матеріалів є мережі паливних компаній: ОККО, WOG, UPG; а також оптові постачальники дизельного пального та мастил для сільгосптехніки. Постачальниками техніки та запчастин є офіційні дилери техніки: John Deere, Case IH, New Holland, магазини запчастин і сервісні центри в регіоні; інформаційних послуг – аграрні платформи: AgroOnline, Digital Field, AgriLab.

ФГ “Добробут” формує партнерські відносини з надійними постачальниками, орієнтуючись на якість продукції, стабільність поставок, сервісну підтримку та цінову політику. Така співпраця дозволяє знижувати

ризика виробництва, підвищувати ефективність господарської діяльності та оперативно реагувати на виклики, зокрема в умовах воєнного стану. Господарство реалізує сільськогосподарську продукцію через перевірених переробників, елеватори, аграрні кооперативи, а також – локальні ринки.

Основні споживачі ФГ “Добробут” охоплюють як місцевий, так і регіональний ринок та включають:

1) переробні підприємства – млини, елеватори, олійно-екстракційні заводи; м’ясо та молокопереробні комбінати;

2) оптові покупці та аграрні трейдери: агрофірми та посередники, які закупають продукцію для експорту або внутрішнього ринку; зернотрейдери, які формують партії для відправлення через порти або елеватори;

3) місцеві роздрібні споживачі: мешканці громади, школи, дитячі садки, лікарні, які закупають харчову продукцію за програмами місцевої влади.

Зовнішні чинники значною мірою визначають темпи та напрями розвитку господарства “Добробут”. Економічна стабільність, державна підтримка, сприятливий ринок та надійне партнерське середовище можуть забезпечити умови для зростання. Водночас ризики, пов’язані з війною, кліматом та соціальною ситуацією, вимагають від господарства високої адаптивності та готовності до змін.

2.3 Аналіз показників ефективності розвитку малого бізнесу фермерського господарства

Малий бізнес у сільському господарстві відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки, зайнятості населення та розвитку сільських територій. Фермерське господарство “Добробут” є прикладом малого аграрного бізнесу, який, незважаючи на виклики сучасності, демонструє позитивну динаміку розвитку. Для оцінки ефективності розвитку підприємства проаналізуємо основні фінансово-економічні, виробничі та інші показники.

Деякі показники господарської діяльності досліджуваного господарства вже було проаналізовано у попередніх розділах, тут ми пропонуємо зупинитися

на аналізі таких фінансово-економічних показників як ліквідність, платоспроможність та рентабельність (табл. 2.8). Представлені показники у таблиці свідчать про хороший фінансовий стан господарства. Так, рівень абсолютної ліквідності зростав у динаміці протягом 2022-2024 рр., що свідчить про достатність грошових коштів у фермерського господарства для покриття поточних зобов'язань.

Таблиця 2.8 – Результати аналізу фінансово-економічних показників діяльності ФГ “Добробут”

Показники	2022р.	2023р.	2024р.	Відхилення, (+/-)	
				2023/ 2022	2024/ 2023
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,15	0,22	0,3	0,07	0,08
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,82	0,9	1,2	0,08	0,3
3. Коефіцієнт поточної ліквідності	4,78	5,2	5,6	0,42	0,4
4. Коефіцієнт обороту дебіторської заборгованості	27,9	43,3	57,25	15,4	13,95
5. Коефіцієнт обороту кредиторської заборгованості	30,6	95,4	116,9	64,8	21,5
6. Коефіцієнт концентрації власних коштів	0,93	0,99	0,99	0,06	0
7. Рентабельність збуту, %	13,1	14,4	16,5	1,3	2,1
8. Рентабельність активів, %	1,21	3,37	4,26	2,16	0,89
9. Рентабельність капіталу, %	2,8	4,0	4,3	1,2	0,3

Коефіцієнти швидкої та поточної ліквідності також зростали у динаміці за аналізований період, що вказує на достатність коштів у господарства для повної ліквідації боргових зобов'язань. Оборотність дебіторської заборгованості за 2022-2024 рр. демонструє зростаючу динаміку. Враховуючи цей показник можна визначити термін обороту такої заборгованості у днях. У 2022 р. термін обороту дебіторської заборгованості в середньому становив 13 днів, у 2023 р. – 8,5 днів, у 2024 р. – 6 днів. Зменшення даного показника в динаміці означає, що дебітори (споживачі) оплачували за продукцію швидше у 2024 р. порівняно з минулими роками. Оборотність кредиторської заборгованості за 2022-2024 рр. демонструє також зростаючу динаміку. Однак, термін обороту такої заборгованості в середньому у 2022 р. становив 12 днів, у 2023 р. – 4 дні, у 2024 р. – 3 дні. Це

свідчить про те, що досліджуване господарство розраховувалося із кредиторами швидше у 2024 р. порівняно з минулими періодами. Крім цього, спостерігається зростання рентабельності збуту, що свідчить про достатньо високий рівень ефективності господарської діяльності. Це означає, що на кожну гривню доходу фермерське господарство “Добробут” отримувало 16,5 копійок чистого прибутку у 2024 р. Рентабельність активів також зростала протягом аналізованого періоду. У 2022 р. на одну гривню вкладену у активи припадало 1,21 грн. чистого прибутку; у 2023 р. – 3,37 грн. чистого прибутку; у 2024 р. – 4,26 грн. чистого прибутку. Рентабельність капіталу має позитивну тенденцію і показує те, що у 2022 р. на одну гривню вкладеного капіталу припадало 2,8 грн. прибутку, у 2023 р. – 4 грн. прибутку, у 2024 р. – 4,3 грн. прибутку.

Обсяг чистого прибутку фермерського господарства “Добробут” у 2022 р. був досить високим. Протягом 2023-2024 рр. та у першому півріччі 2025 р. відбулося зростання чистого прибутку, але порівнюючи цей показник із даними за 2022 р., то величина прибутку тут становила аж понад 15 млн. грн. (рис. 2.3). У 2023-2025 рр. господарство змушене було зосередитися на ефективному управлінні витратами та ціновій політиці, що дозволило отримувати чистий прибуток.

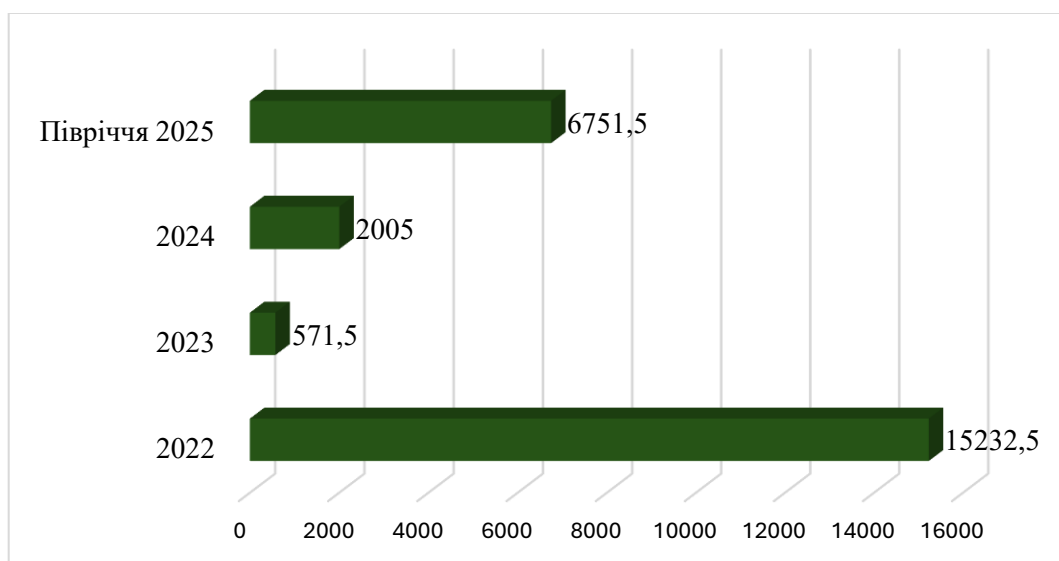

Рисунок 2.3 – Динаміка обсягу чистого прибутку ФГ “Добробут” у 2022-2024 рр. та у першому півріччі 2025 р., тис. грн.

Основними виробничими показниками, які вказують на ефективний розвиток фермерського господарства є площа оброблюваних земель, урожайність, придбання нової сільськогосподарської техніки та її ефективність при обробці землі. Проаналізуємо ефективність використання основних засобів через систему коефіцієнтів, поданих у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 – Результати аналізу показників ефективності використання основних засобів ФГ “Добробут”

Показники	2022р.	2023р.	2024р.	Відхилення, (+/-)	
				2023/ 2022	2024/ 2023
1. Фондовіддача ОЗ	2,9	1,9	2,8	-1	0,9
2. Фондоємність ОЗ	0,34	0,51	0,32	0,17	-0,18
3. Коефіцієнт зносу ОЗ	0,36	0,42	0,4	0,06	-0,02
4. Коефіцієнт оновлення ОЗ	-	0,039	0,089	0,039	0,05
5. Коефіцієнт вибуття ОЗ	0,01	0,02	0,015	0,01	-0,005
6. Коефіцієнт придатності ОЗ	0,64	0,58	0,6	-0,06	0,02

Фондовіддача основних засобів мала тенденцію до спаду за період 2022-2023 рр., а у 2023-2024 рр. – відбулося її зростання. Це означає, що у 2024 р. припадало більше виручки (2,8 грн.) на кожну 1 грн. вартості основних засобів ніж у 2023 р. (1,9 грн.), що є досить хорошим результатом для малого фермерського господарства. Зростання фондоємності у 2023 р. порівняно із 2022 р. свідчить про неефективне використання основних засобів. Ситуація у 2024 р. змінилася і основні фонди почали використовуватися краще. Показник зносу зростав у 2022-2023 рр., а за період 2023-2024 рр. – незначно скоротився, але загалом він досить високим. Тому подальше оновлення парку сільськогосподарської техніки на фермерському господарстві буде доцільним для уникнення росту витрат на ремонт. У 2022 р. не було оновлення основних засобів, тоді як за період 2023-2024 рр. коефіцієнт оновлення показав тенденцію до зростання, бо ФГ “Добробут” інвестувало у закупівлю нової сільськогосподарської техніки (трактор, автомобіль, мотоблок, косарка), що дозволило підвищити ефективність обробки землі та зменшити витрати на оренду техніки. Коефіцієнт вибуття за аналізований період був невисоким, що

свідчить про те, що господарство старається експлуатувати наявну техніку та забезпечувати її належний стан через технічне обслуговування. Коефіцієнт придатності основних фондів становив у 2022 р. – 64%; у 2023 р. – 52%; у 2024 р. – 60%, що свідчить про потребу оновлення технічних засобів.

Протягом останніх двох років господарство збільшило обсяг посівних площ з 650 до 760 гектарів, що свідчить про розширення масштабів діяльності. Проаналізуємо обсяг земельних площ та вкажемо види сільськогосподарських культур, які вирощені на цих площах господарством (табл. 2.10).

Таблиця 2.10 – Результати аналізу динаміки площ засіяних (зібраних) ФГ “Добробут” у 2023-2024 рр.

С/г культури	Площа у 2023 р., га	Площа у 2024 р., га	Темп приросту, %
1. Культури зернові, в т.ч.:	300	320	6,7
1.1 Пшениця озима	200	180	-10
1.2 Ячмінь озимий	50	-	-
1.3 Ячмінь ярий	40	140	250
1.4 Гречка	10	-	-
2. Культури технічні, в т.ч.:	404,32	377,48	-6,6
2.1 Соя	79,32	81,48	2,7
2.2 Ріпак озимий	235	196	-16,6
2.3 Соняшник	60	100	66,7
Всього	704,32	697,48	-1

Згідно даних таблиці можна побачити, що виробничі площі – земля використовувалися досить ефективно. Величина площ, на яких засіяно і зібрано озиму пшеницю скоротилася на 10%, тоді як ячменю ярого зросла – на 250% за даний період. Однак, у 2023 р. господарство сіяло і збирало ярий ячмінь та гречку. Таким чином, зерновими культурами було засіяно більше земельних угідь на 6,7 % у 2024 р. порівняно із 2023 р. Величина площ, на яких засіяно та зібрано сою зросла на 2,7%, соняшнику – на 66,7%, тоді як ріпаку озимого скоротилася – на 16,6% за даний період. Загалом, посів технічних культур на земельних площах за аналізований період зменшився на 6,6%. В розрізі усіх сільськогосподарських культур, які сіяло і збирало господарство на своїх площах, то лише 1% земель недосіяно у 2024 році порівняно із минулим.

На урожайність сільськогосподарських культур, які вирощує фермерське господарство “Добробут” впливає використання сучасних технологій обробки ґрунту та якість насіння. Рівень урожайності культур як показник виробничої ефективності вимагає уваги та аналізу на підприємстві. Тому, нами також визначено даний показник та вивчено його в динаміці (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 – Динаміка показника урожайності с/г культур, які вирощувало ФГ “Добробут” у 2023-2024 рр.

С/г культура	Обсяг виробництва, ц		Абсолютний приріст, га	Показник урожайності, ц/га		Темп приросту, %
	2023 р.	2024 р.		2023 р.	2024 р.	
1. Культури зернові, в т.ч.:	13693,75	16298,22	2604,5	45,6	50,9	11,6
1.1 Пшениця озима	9481,35	8540,75	-940,6	47,4	47,42	0,1
1.2 Ячмінь озимий	2139,2	-	-	42,8	-	-
1.3 Ячмінь ярий	1819,1	7757,5	5938,4	45,5	55,4	21,8
1.4 Гречка	254,1	-	-	25,4	-	-
2. Культури технічні, в т.ч.:	12477,64	11551,7	-925,9	30,9	30,6	-0,8
2.1 Соя	2400,7	3195,5	794,8	30,3	39,2	29,6
2.2 Ріпак озимий	7854,12	5231,01	-2623,1	33,4	26,7	-20,1
2.3 Соняшник	2222,82	3125,19	902,4	37,0	31,3	-15,6
Всього	26171,39	27849,92	1678,5	37,2	39,9	7,5

Дані таблиці свідчать, що обсяг виробництва усіх зернових культур досліджуваного господарства зріс на 2604,5 центнери за 2023-2024 рр., і показник урожайності також збільшився на 11,6%. Не зважаючи на те, що обсяг виробництва озимої пшениці скоротився на 940,6 центнерів або 9,9% за аналізований період, однак врожайність продемонструвала зростання на 0,1%. Обсяг виробництва ярого ячменю значно зріс на 5938,4 центнери та показник урожайності – на 21,8% за досліджуваний період. Обсяг виробництва усіх технічних культур господарства зменшився на 925,9 центнерів, що вплинуло на зниження рівня урожайності на 0,8% у 2024 р. порівняно із 2023 р. Вирощування сої показало зростаючу динаміку за обидва роки, що вплинуло на рівень урожайності, який зріс на 29,6%. Спостерігається падіння обсягів виробництва

озимого ріпаку на 2623,1 центнери протягом двох років, що мало негативний вплив на показник урожайності, який скоротився на 20,1%. Не зважаючи на те, що обсяг виробництва соняшнику за аналізований період зріс на 902,4 центнери, однак показник урожайності впав на 15,6%, що свідчить про вплив погодних та інших умов вирощування культури.

Розвиток фермерського бізнесу пов'язаний із соціальною ефективністю господарства. ФГ “Добробут” створює робочі місця (рис. 2.4) в сільській місцевості, своєчасно виплачує заробітну плату працівникам, сплачує податки та бере участь у розвитку громади.

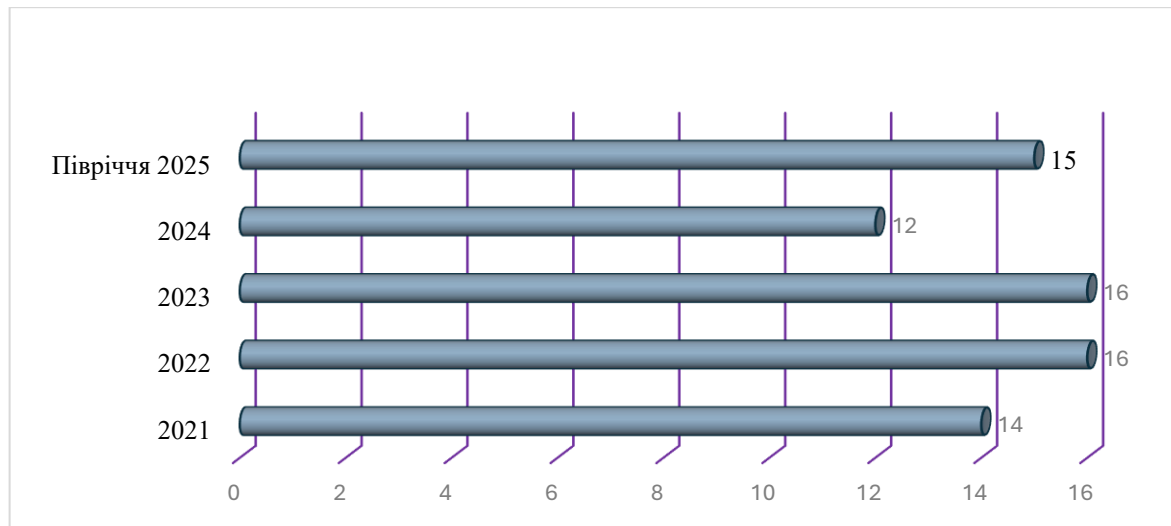

Рисунок 2.4 – Динаміка чисельності персоналу ФГ “Добробут” у 2021-2024 рр. та у першому півріччі 2025 р., ос.

За перше півріччя 2025 р. чисельність персоналу зросла на 3 особи порівняно із 2024 роком. Динаміка середньої зарплати за період 2022-2024 рр. показує її зростання. Так, у 2022 р. середня зарплата становила 11,7 тис. грн., у 2023 р. – 12,9 тис. грн., у 2024 р. – 19 тис. грн.

Розвитку агробізнесу перешкоджають зростання собівартості виробництва (пальне, добрива, логістика), обмежений доступ до значних інвестицій і технічних ресурсів, вплив кліматичних змін. Тому, у перспективі доцільно зосередитися на розширенні каналів збуту, диверсифікації вирощування с/г продукції та активному впровадженні технічних новинок (капельний полив).

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ ФГ “ДОБРОБУТ”

3.1 Обґрунтування доцільності придбання елеваторно-сушильного комплексу за участі ФГ “Добробут” у державних програмах підтримки малого агробізнесу

Розвиток малого аграрного бізнесу в Україні є стратегічно важливим напрямом забезпечення продовольчої безпеки нашої країни, зростання рівня зайнятості сільських мешканців та зміцнення економічного становища сільських територій. Однак, діяльність фермерських господарств супроводжується низкою проблем, таких як обмежений доступ до фінансових ресурсів, висока собівартість продукції, нестача сучасної техніки та технологій, а також значними ризиками, пов'язаними з коливаннями цін на аграрну продукцію та погодними умовами. У цьому контексті участь фермерського господарства “Добробут” у державних програмах підтримки малого агробізнесу є економічно виправданою та стратегічно обґрунтованою.

На сьогодні ФГ “Добробут” спеціалізується на вирощуванні зернових та технічних культур та використовує виробничі ресурси – земельний фонд площею близько 760 га, базовий парк техніки, складські приміщення (критий тік і відкритий) та трудові ресурси. Господарство має певні труднощі із обмеженням обігових коштів, що ускладнює впровадження новітніх технологій, розширення виробництва та підвищення конкурентоспроможності продукції. Тому, ми вважаємо, що участь у програмах підтримки розвитку агробізнесу дозволить ФГ “Добробут” оптимізувати витрати, оновити матеріально-технічну базу та підвищити ефективність виробництва.

У 2025 році в Україні продовжують діяти кілька напрямів державної підтримки аграрного сектору, орієнтованих саме на малі та середні фермерські господарства. Проведемо порівняльну характеристику програм підтримки

агросектору та опишемо, які можливості та вигоди вони можуть принести досліджуваному ФГ “Добробут” (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Порівняльна характеристика програм підтримки агросектору та їх вигод для ФГ “Добробут”

Назва програми	Напрямки використання коштів програми	Вигоди для ФГ
1. Часткова компенсація вартості с/г техніки та обладнання вітчизняного виробництва [31]	- часткова компенсація вартості придбаної техніки та обладнання (до 25% вартості); - підтримка розвитку тваринництва; - дотації на створення або розширення садів, виноградників, ягідників; - компенсація вартості насіння вітчизняного виробництва; - підтримка кооперативів і молодих фермерів;	- розширення посівних площ або вирощування нових культур; - придбання елеваторно-сушильного комплексу або іншої сільсько-госптехніки українського виробництва
2. Доступні кредити 5%-7%-9% [32]	- пільгове кредитування малого бізнесу від 5% до 9% річних залежно від кількості робочих місць, річного доходу та цілей кредиту;	- закупівля с/г техніки та комплексів; - облаштування системи поливу або зрошення; - закупівлю насіння, добрив та ін.
3. Гранти для фермерів від держави та міжнародних партнерів (через платформу Дія) [33]	- гранти на розвиток садівництва, ягідництва, виноградарства (до 400 тис. грн/га); - гранти на створення теплиць (до 7 млн. грн.); - гранти на розвиток переробки сільськогосподарської продукції (до 8 млн. грн.) та ін.;	- придбання с/г техніки; - будівництво теплиць, ліній переробки; - створення нових робочих місць
4. Місцеві програми підтримки малого агробізнесу	- компенсація вартості пального, оренди землі, послуг агрономів, лабораторних аналізів та ін.	- отримання часткового фінансування або консультаційної підтримки

Однією з головних проблем, що стримують розвиток господарства є відсутність власних потужностей для післязбиральної доробки та зберігання зерна. Це призводить до таких негативних наслідків: вимушений продаж зерна відразу після збору врожаю за заниженими цінами; втрати маси та якості зерна через відсутність належного сушіння; залежність від послуг сторонніх

елеваторів, що збільшує витрати.

Зважаючи на те, що досліджуване господарство має лише критий та відкритий токи для очищення, сушіння, подальшого зберігання сільськогосподарських культур, то нами запропоновано придбання елеваторно-сушильного комплексу, яке сприятиме розвитку матеріально-технічної бази.

З огляду на масштаби діяльності господарства та вартість закупівлі елеваторно-сушильного комплексу (від 1,5 млн. грн. до більше 2,5 млн. грн.), на нашу думку, найбільш доцільною формою державної підтримки для досліджуваного ФГ “Добробут” буде участь у програмі “Доступні кредити 5%-7%-9%” у поєднанні з програмою часткової компенсації вартості вітчизняної техніки та обладнання.

Участь досліджуваного фермерського господарства у програмі “Часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва” за умови придбання ним зерносушарки двомодульної, 350 т на добу вартістю 1950 тис. грн. [34] дозволить:

- 1) отримати компенсацію витрат у розмірі 487,5 тис. грн., оскільки:

$$\text{Компенсація витрат} = 1950 \cdot 25\% = 487,5 \text{ тис. грн.};$$

- 2) зменшити реальну вартість інвестиції до 1462,5 тис. грн., оскільки:

$$\text{Обсяг фінансування}_{\text{після компенсації}} = 1950 - 487,5 = 1462,5 \text{ тис.грн.};$$

- 3) отримати зрозумілі та прозорі умови участі, які включають придбання техніки або обладнання в українського виробника, що є у переліку техніки, затвердженому Мінагрополітики; оплату вартості обладнання через державний банк (Ощадбанк, ПриватБанк); подання документів для компенсації після здійснення (рахунок, акт приймання-передачі, виписка про оплату).

Участь ФГ “Добробут” у програмі “Доступні кредити 5%-7%-9%” дозволить отримати пільговий кредит під 5% річних на суму 1 млн. грн. терміном

на 3 роки, що створить можливості для:

1) заощадження підприємством близько 250-300 тис. грн. у порівнянні зі звичайним ринковим кредитом під 15-18%, оскільки:

- без державної підтримки при річній ставці 18%, річні витрати на обслуговування кредиту становитимуть:

$$Річ.витр._{\text{без держпідтримки}}^{\text{обслуг. кредиту}} = 1950 \cdot 18\% = 351 \text{ тис. грн.}$$

- з програмою державної підтримки при річній ставці 5% , річні витрати на обслуговування кредиту становитимуть:

$$Річ.витр._{\text{з держпідтримкою}}^{\text{обслуг. кредиту}} = 1462,5 \cdot 5\% = 73,125 \text{ тис. грн.}$$

- якщо частину цієї суми 1462,5 тис. грн. підприємство може профінансувати самостійно (наприклад, 462,5 тис. грн.) а іншу – за рахунок кредитних коштів (наприклад, 1000 тис. грн.), то річні витрати на обслуговування кредиту становитимуть:

$$Річ.витр._{\text{з держпідтримкою}}^{\text{обслуг. кредиту}} = 1000 \cdot 5\% = 50 \text{ тис. грн.}$$

- ефект полягатиме у зниженні витрат на відсотки:

$$Ефект_{\text{зниж. витрат}} = 351 - 73,125 = 277,875 \text{ тис. грн. або}$$

$$Ефект_{\text{зниж. витрат}} = 351 - 50 = 301 \text{ тис. грн.};$$

2) надання послуг сушіння та зберігання зерна сільськогосподарських культур іншим орендарям землі у громаді:

- якщо середня ціна сушіння та зберігання зерна [35] становить 100 грн./т, при наданні послуг обсягом 2000 тонн за рік додатковий прибуток ФГ:

$$\text{Додатковий прибуток} = 2000 \cdot 100 = 200 \text{ тис. грн.}$$

Зведемо розраховані вище показники у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Результати економічного обґрунтування придбання елеваторно-сушильного комплексу ФГ “Добробут” за участю державних програм підтримки

Показник	Без участі у програмах підтримки	З участю у програмах підтримки	Пояснення
1. Вартість елеваторно-сушильного комплексу, тис. грн.	1950	1950	Повна вартість придбання [34]
2. Компенсація вартості елеваторно-сушильного комплексу (25%), тис. грн.	-	487,5	Державна компенсація згідно з Постановою КМУ [31]
3. Необхідна сума фінансування (після компенсації), тис. грн.	1950	1462,5	Зменшення витрат на 25%
4. Джерело фінансування	Власні кошти Комерційний кредит (ставка 18%)	Пільговий кредит %	Зниження кредитного навантаження
5. Річні витрати на обслуговування кредиту, тис. грн.	351	50-73,1	За рахунок нижчої відсоткової ставки
6. Додатковий прибуток, тис. грн.	-	200	Надання послуг сушіння та зберігання зерна

Придбати елеваторно-сушильний комплекс у вигляді двомодульної зерносушарки GRONO, 350 тонн на добу пропонуємо у вітчизняного виробника ТОВ “Агротепло груп”. Така зерносушка характеризується надійністю, економічністю та простою в експлуатації та обслуговуванні. Її основними технічними параметрами є продуктивність (для кукурудзи) – 14,5 тонн/год., пшениці – 17 тонн/год., сої – 13 тонн/год., соняшнику – 10 тонн/год., ріпаку – 20 тонн/год. [31].

Двомодульна зерносушарки GRONO зображена на рисунку 3.1.

Рисунок 3.1 – Зображення двомодульної зерносушарки GRONO

Визначимо загальну вартість придбання та монтажу такого елеваторно-сушильний комплекс для ФГ “Добробут” у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Загальна вартість придбання та монтажу двомодульної зерносушарки GRONO

Показники	Вартість, тис. грн.
1. Вартість елеваторно-сушильного комплексу – зерносушарка GRONO	1950
2. Витрати на доставку	15
3. Монтаж і пусконаладжувальні роботи	75
Всього	2040

Узагальнимо джерела фінансування проекту придбання та монтажу двомодульної зерносушарки GRONO для даного господарства у таблиці 3.4. За рахунок власних коштів підприємство може частково закрити 462,5 тис. грн., витрати на доставку, монтаж і пусконаладжувальні роботи. Тобто, загальний обсяг власних інвестицій становитиме:

$$\text{Власні інвестиції} = 462,5 + 15 + 75 = 552,5 \text{ тис. грн.}$$

Таким чином, завдяки участі у державних програмах підтримки, господарство зменшує власне навантаження на бюджет на 72,9% (23,9%+49%).

Таблиця 3.4 – Джерела фінансування проекту

Джерело фінансування	Вартість, тис. грн.	Частка, %	Пояснення
1. Власні кошти ФГ	552,5	27,1	З прибутку ФГ
2. Державна підтримка (часткова компенсація вартості техніки)	487,5	23,9	Програма Мінагрополітики
3. Пільгове кредитування (ставка 5%)	1000	49	Через державний банк

Після встановлення елеваторно-сушильного комплексу фермерське господарство отримає можливість: зберігати зерно до моменту вигідної реалізації, що забезпечить приріст ціни у міжсезоння від 15 до 25%; зменшити витрати на сушіння та зберігання зерна; знизити втрати маси зерна під час зберігання з 2,5% до 0,5%; підвищити якість і клас зерна, що дозволить продавати його дорожче; забезпечити додатковий дохід за рахунок надання послуг із сушіння та зберігання зерна іншим господарствам.

Зважаючи на те, що обсяг власного виробництва ФГ “Добробут” у 2025 р. становив 28134,5 ц або 2813,45 тонн, то розмір економії на сторонніх сушильно-зберігальних послугах (середня ціна сушіння та зберігання зерна 100 грн. [35]) становитиме:

$$Економія_{на\ послугах} = 2813,45 * 100 = 281,345 \text{ тис. грн.}$$

Припустимо, що середній приріст ціни реалізації зерна після зберігання становитиме 20% (за базової ціни 9500 грн./т), тоді обсяг доходу від реалізації зерна за вищою ціною:

$$Дохід_{від\ реаліз.}^{за\ вищою\ ціною} = 2813,45 + (9,1 * 1,2) = 32073,44 \text{ тис. грн.}$$

Собівартість реалізації становить в середньому 90% від доходу, тому:

$$Собівартість\ реаліз. = 32073,44 * 0,9 = 28866,09 \text{ тис. грн.}$$

Обсяг прибутку до оподаткування:

$$\text{Прибуток}_{\text{до оподат.}} = 32073,44 - 28866,09 = 3207,35 \text{ тис. грн.}$$

Загальний обсяг прибутку фермерського господарства з урахуванням додаткового прибутку від надання послуг сушіння та зберігання зерна іншим орендарям землі (фермерам) та економії на послугах:

$$\text{Заг.прибуток}_{\text{до оподат.}} = 3207,35 + 281,345 + 200 = 3688,695 \text{ тис. грн.}$$

Податок на прибуток фермерського господарства:

$$\text{Податок}_{\text{на приб.}} = 3688,695 \cdot 18\% = 663,965 \text{ тис. грн.}$$

Обсяг чистого прибутку фермерського господарства:

$$\text{Чистий прибуток} = 3688,695 - 663,965 = 3024,73 \text{ тис. грн.}$$

Представимо основні економічного обґрунтування та економічного ефекту та ефективності проєкту придбання та встановлення двомодульної зерносушарки GRONO для ФГ “Добробут” у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Основні показники обґрунтування доцільності проєкту

Показники	Значення показника
1. Додатковий прибуток від надання послуг сушіння та зберігання зерна іншим фермерам, тис. грн.	200
2. Економія на сторонніх сушильно-зберігальних послугах, тис. грн.	281,345
3. Чистий прибуток, тис. грн.	3024,73
4. Вартість придбання та монтажу двомодульної зерносушарки GRONO, тис. грн.	2040
5. Економічний ефект, тис. грн.	984,73
6. Економічна ефективність	1,48
7. Термін окупності, міс.	8,5

Таким чином, участь у програмах державної підтримки є доцільною та забезпечує високий економічний ефект ФГ “Добробут” від використання зерносушарки.

3.2 Розширення агробізнесу шляхом диверсифікації діяльності ФГ “Добробут”

Сучасні умови аграрного ринку вимагають від фермерських господарств гнучкості, інноваційності та здатності швидко адаптуватися до змін кон’юнктури. Для підвищення стійкості та конкурентоспроможності ФГ “Добробут” доцільно здійснити диверсифікацію виробничої діяльності, спрямовану на освоєння нових напрямів, які охоплюють вирощування кукурудзи та виготовлення паливних пелет зі стебел кукурудзи. Зважаючи на те, що за останні роки господарство не сіяло кукурудзу, то з метою сівозміни така пропозиція також є доцільною.

Загалом диверсифікація дозволить досліджуваному господарству знизити ризики, пов’язані з коливанням цін на основну продукцію; забезпечити більш повне використання земельних й матеріальних ресурсів; створити нові джерела доходу без значного збільшення постійних витрат; підвищити енергоефективність та екологічну сталість господарства.

Так як ФГ “Добробут” здійснює оренду родючих земель (704 га у 2023 р. та 698 га у 2024 р.), придатних для вирощування зернових культур, має необхідну техніку для обробітку полів, то вирощування кукурудзи, яка є високорентабельною культурою із зростаючим попитом як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках є хорошою ідеєю.

Кукурудза є однією із найприбутковіших культур для більшості регіонів України, зокрема Тернопільщини, оскільки має високу врожайність навіть за помірних інвестицій у технологію, використовується для зерна, силосу, корму, а також для енергетичних потреб; добре вписується у сівозміну, покращує структуру ґрунту після бобових чи пшениці; має високу рентабельність та побічну сировину (кукурудзиння).

Після збору врожаю кукурудзи залишається значна кількість стебел, листя, качанів, які зазвичай утилізуються або спалюються. Проте ці відходи можуть бути використані як дешева та відновлювана сировина для виробництва паливних пелет (біопалива). Тому, ми пропонуємо виготовлення та реалізацію паливних пелет із кукурудзи з метою перетворення відходів на додатковий

прибуток ФГ “Добробут”.

Узагальнимо переваги вирощування кукурудзи та виготовлення паливних пелет на досліджуваному підприємстві у таблицях 3.6 та 3.7.

Таблиця 3.6 – Переваги вирощування кукурудзи для фермерського господарства

Переваги	Характеристика
1. Висока врожайність	- врожайність 6,5-11 тонн/га; - адаптована до різних кліматичних умов; - добра культура для сівозміни, покращує структуру ґрунту;
2. Висока прибутковість вирощування	- ціна реалізації 8,9-9,95 тис. грн./т; - рентабельність продаж 30-70%; - можливість експорту зерна або продуктів переробки (крупа, комбікорм, біоетанол);
3. Універсальність використання	- зерно – для продажу, кормів або переробки; - силос – корм для тварин; - стебла – сировина для паливних пелет, брикетів або біогазу;
4. Покращення структури виробництва та сівозміни	- добре вписується в агротехнічну сівозміну, зменшує кількість бур'янів; - висока адаптаційність, що дозволяє гнучко планувати посівні площі;
5. Екологічні та соціальні переваги	- можливість утилізації органічних відходів через компостування або біоенергетику; - нові робочі місця у сезон збору, транспортування та переробки

Зважаючи на інформацію подану у таблиці можна побачити, що вирощування кукурудзи принесе фермерському господарству як економічні, так і соціальні переваги, можливості розвитку та раціонального використання ресурсів, а також екологічні переваги.

Переваги виготовлення пелет з кукурудзяних стебел охоплюють безкоштовну або майже безкоштовну сировину (відходи власного виробництва); скорочення витрат на утилізацію; висока тепловіддача; додатковий бізнес-напрямок (збут пелет населенню, громадам, які мають твердопаливні котли) та ін.

Пропонуємо зробити сівозміну та замість вирощування соняшника засіяти 80 га орендованих земель кукурудзою.

Таблиця 3.7 – Характеристика переваг для виготовлення пелет з кукурудзяних стебел

Переваги	Характеристика
1. Економічні	- додатковий прибуток: відходи після збору врожаю стають пелетами, які можна продавати; - безкоштовна сировина: кукурудзяні стебла є побічним продуктом власного виробництва; - економія на енергоресурсах: пелети можна використовувати для опалення власних приміщень, сушарок; - диверсифікація доходів: господарство отримує новий напрям діяльності, незалежний від коливань цін на зерно; - зниження витрат на утилізацію, бо не потрібно спалювати або приорювати стебла;
2. Енергетичні	- висока теплотворна здатність 16-18 МДж/кг; - низька собівартість палива, у 2-3 рази дешевше за газ чи вугілля; - можливість повної енергетичної автономії, бо господарство може забезпечити власні потреби в теплі;
3. Екологічні	- відмова від спалювання стерні, зниження забруднення повітря та викидів CO₂; - використання відновлюваних ресурсів; - покращення екологічного іміджу господарства;
4. Соціальні	- створення робочих місць для збору, сушіння, подрібнення та пресування біомаси; - забезпечення громади дешевим паливом; - підвищення енергетичної безпеки громади;
5. Інноваційні та стратегічні	- впровадження сучасних технологій біоенергетики; - можливість участі ФГ у грантах і програмах підтримки; - підвищення конкурентоспроможності господарства.

Визначимо економічну ефективність такого виробництва на ФГ “Добробут” виходячи з таких міркувань як площа посіву (80 га), середня урожайність кукурудзи 8,75 т/га, валовий збір зерна 700 тонн (80*8,75), середня ціна реалізації зерна кукурудзи на ринку 8,9 тис. грн.

Обчислимо виручку від реалізації зерна кукурудзи враховуючи вищеописані умови:

$$\text{Виручка реалізації}_{\text{кукурудзи}} = 700 \cdot 8,9 = 6230 \text{ тис. грн.}$$

Загальні витрати на вирощування 1 га кукурудзи оцінюються в діапазоні 25-40 тис. грн. Прийmemo середні витрати 32,5 тис. грн./га. Тоді, собівартість

виращування кукурудзи фермерським господарством становитиме:

$$\text{Собівартість виращування}_{\text{кукурудзи}} = 80 \cdot 32,5 = 2600 \text{ тис. грн.}$$

В середньому витрати на збут (сушіння, зберігання, транспортування) можуть складати 15% від усіх витрат, тоді:

$$\text{Збутові витрати} = 2600 \cdot 15\% = 390 \text{ тис. грн.}$$

Тоді, собівартість реалізації кукурудзи фермерським господарством:

$$\text{Собівартість реалізації}_{\text{кукурудзи}} = 2600 + 390 = 2990 \text{ тис. грн.}$$

Обчислимо розмір чистого прибутку виращування кукурудзи фермерським господарством, чистий прибуток з 1 га, а також рентабельність такого виробництва за допомогою електронних таблиць (рис. 3.2).

	A	B
1	Показники	Тис. грн.
2	Виручка реалізації зерна кукурудзи	6230
3	Собівартість реалізації зерна кукурудзи	2990
4	Фінансовий результат до оподаткування	3240
5	Податок на прибуток	583,2
6	Чистий прибуток	2656,8
7	Чистий прибуток на 1 га	33,21
8	Рентабельність виращування кукурудзи, %	88,86%

Рисунок 3.2 – Показники економічної ефективності виращування кукурудзи ФГ “Добробут”

При реалізації пропозиції виращування кукурудзи на площі 80 га фермерське господарство матиме не тільки вигоду від продажу зерна, але й отримає значну кількість кукурудзяних стебел (біомаси), які наразі не використовуються ефективно або підлягають спаленню. Тому, переробка цієї

сировини у паливні пелети стане додатковим джерелом прибутку.

Виробничими передумовами виготовлення пелет із стебел кукурудзи є те, що із 1 га кукурудзи залишається 3-4 т. сухих стебел, придатних для переробки, тому з 80 га можна отримати 240-320 тонн біомаси. Тобто, з 1 тонни біомаси виробляється близько 0,8-0,9 т. пелет після сушіння та пресування. Орієнтовна ціна реалізації пелет з агросировини на сьогодні сягає 6000-7000 грн/т (на внутрішньому ринку), тому цей процес можна описати наступними економічними показниками, поданими в таблиці 3.8.

Таблиця 3.8 – Економічні показники виготовлення пелет із стебел кукурудзи

Показник	Значення показника
1. Очікуваний річний обсяг виготовлення пелет, т.	220
2. Середня ціна, грн./т.	6500
3. Виручка від реалізації, тис. грн.	1430
4. Собівартість виробництва (сушіння, подрібнення, пресування, упаковка, енергія, зарплата), тис. грн.	3600
5. Загальні витрати, тис. грн.	792
6. Прибуток до вирахування податку, тис. грн.	638
7. Податок на прибуток, тис. грн.	114,8
6. Чистий прибуток, тис. грн.	523,2

Для запуску лінії з виготовлення пелет на досліджуваному підприємстві пропонуємо придбати базове обладнання у вітчизняного виробника ТОВ “ТехноМашСтрой” (рис. 3.3) [36].

Рисунок 3.3 – Зображення лінії гранулювання МЛГ-1000 Duo PRO

Для реалізації проєкту ФГ “Добробут” може скористатися державною програмою “Доступні кредити 5%-7%-9%” для придбання обладнання для виробництва пелет; грантами Мінагрополітики або ЄС (EU4Business, USAID AWE); власними коштами для розширення посівних площ.

Визначимо загальну вартість придбання та монтажу запропонованої лінії гранулювання МЛГ-1000 Duo PRO [36] для ФГ “Добробут” у таблиці 3.9.

Таблиця 3.9 – Загальна вартість придбання та монтажу лінії гранулювання МЛГ-1000 Duo PRO

Показники	Вартість, тис. грн.
1. Вартість лінії гранулювання МЛГ-1000 Duo PRO	867,561
2. Витрати на доставку	16
3. Монтаж і пусконаладжувальні роботи	58
Всього	941,561

Отже, загальні витрати складатимуть 941,561 тис. грн.

Розрахуємо показники ефективності проєкту придбання та монтажу лінії гранулювання МЛГ-1000 Duo PRO:

1) чиста теперішня вартість:

$$ЧТВ = -941,561 + \frac{523,2}{(1+0,2)^1} + \frac{523,2}{(1+0,2)^2} + \frac{523,2}{(1+0,2)^3} = -941,561 - 1102,11 = 160,55 \text{ тис.грн.}$$

2) індекс прибутковості:

$$ІІ = \frac{1102,11}{941,561} = 1,17.$$

Чиста теперішня вартість проєкту та індекс прибутковості проєкту придбання та монтажу лінії гранулювання МЛГ-1000 Duo PRO вказує на економічну ефективність проєкту. За таких параметрів термін окупності проєкту становитиме 2–2,5 р., що є економічно привабливим для агровиробника.

Узагальнимо основні показники економічного обґрунтування доцільності

виготовлення пелет із стебел кукурудзи та придбання лінії гранулювання МЛГ-1000 Duo PRO для фермерського господарства у таблиці 3.10.

Таблиця 3.10 – Узагальнюючі показники обґрунтування доцільності запропонованих рішень

Показники	Значення показника
1. Очікуваний чистий прибуток реалізації пелет зі стебел кукурудзи, тис. грн.	523,2
2. Чиста теперішня вартість проєкту придбання та монтажу лінії гранулювання МЛГ-1000 Duo PRO, тис. грн.	160,55
3. Індекс прибутковості	1,17
4. Термін окупності, роки	2,5

Очікуваний чистий прибуток від вирощування кукурудзи та реалізації пелет зі стебел кукурудзи зображено на рисунку 3.4.

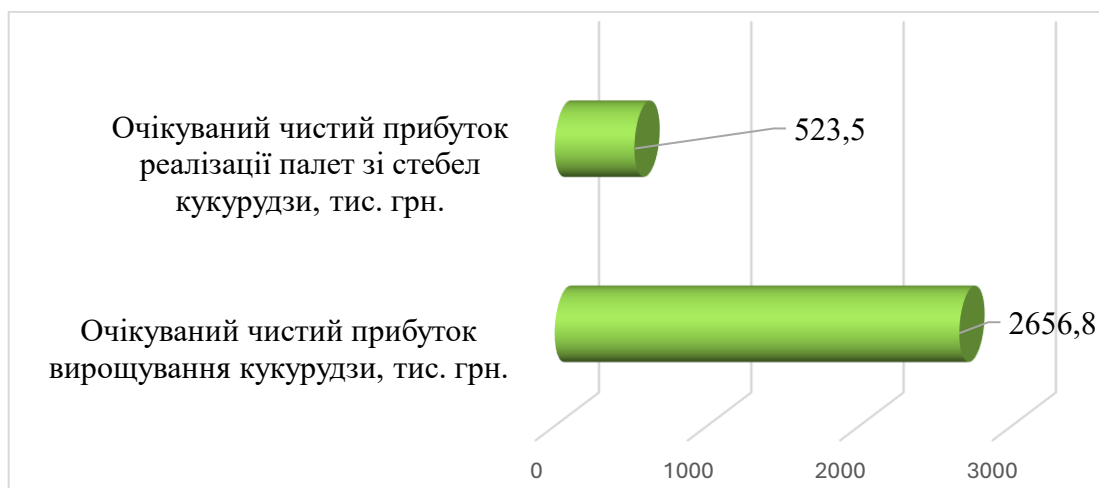

Рисунок 3.4 – Динаміка очікуваного чистого прибутку

Загальнорічний очікуваний обсяг чистого прибутку вирощування кукурудзи та реалізації пелет зі стебел кукурудзи становитиме:

$$\text{Загрічн}_{\text{обсяг}} \text{ чистого прибутку} = 2656,8 + 523,2 = 3180,3 \text{ тис. грн.}$$

Отже, диверсифікація діяльності ФГ “Добробут” шляхом вирощування кукурудзи та переробки її відходів на паливні пелети є економічно обґрунтованим, доцільним та перспективним напрямом розвитку агробізнесу.

3.3 Оптимізаційна модель вирощування с/г культур з метою підвищення ефективності розвитку малого бізнесу

Сільськогосподарське виробництво, особливо у малих фермерських господарствах, потребує раціонального використання обмежених ресурсів, таких як земельні угіддя, трудові ресурси, техніка, насіння, добрива та фінансові кошти. Для ФГ “Добробут”, як типового представника малого бізнесу в аграрному секторі, основним завданням є забезпечення максимальної рентабельності виробництва за одночасного зменшення виробничих ризиків та витрат.

Слід зазначити, що побудова різних оптимізаційних моделей вирощування сільськогосподарських культур дає змогу вирішити низку управлінських завдань:

1) здійснювати раціональний розподіл земельних ресурсів через оптимізацію посівних площ для різних культур враховуючи родючість ґрунтів, кліматичні умови, сівозміни та ринкову кон’юнктуру;

2) максимізовувати прибуток або мінімізовувати витрати через поєднання с/г культур, яке забезпечить максимальний економічний результат при заданих ресурсних обмеженнях;

3) управляти ризиками та процесом вирощування с/г культур враховуючи коливання цін, урожайність, вартість ресурсів та розробляти кілька сценаріїв розвитку господарства;

4) підвищувати ефективність використання ресурсів на основі мінімізації перевитрат матеріальних ресурсів (насіння, добрив, палива) та підвищувати продуктивність праці;

5) планувати виробничу програму та вкладання коштів на основі ефективного ухвалення рішень щодо придбання техніки, модернізації інфраструктури, вибору партнерів і напрямів збуту продукції;

6) підтримувати розвиток малого агробізнесу у перспективі на основі бізнес-плану, що сприятиме залученню інвестицій, кредитів та державної підтримки для розвитку фермерського господарства.

Пропонуємо побудувати оптимізаційну модель, яка дозволить підвищити ефективність розвитку малого бізнесу ФГ “Добробут” та вирішити які види с/г

культур слід вирощувати, при цьому не перевищуючи наявні ресурси (земельний фонд, трудові, фінансові, матеріальні). Нами запропоновано додати кукурудзу до плану вирощування с/г культур.

Вихідні дані для побудови оптимізаційної моделі подамо у таблиці 3.11.

Таблиця 3.11 – Вихідні дані для побудови оптимізаційної моделі

Вид ресурсів	Запаси ресурсів	Витрати ресурсів на вирощування 1 т продукції					
		Пшениця озима	Ячмінь ярий	Ріпак озимий	Соя	Соняшник	Кукурудза
1. Посівна площа, га	700	200	100	150	50	80	120
2. Середні матеріальні витрати (посівна, обробіток землі, збирання врожаю), тис. грн.	18760	20	19,6	25	24,4	21	20
3. Середня вартість оплати праці, тис. грн.	4797	32,5	18,4	32	24,5	26	26,5
Середня ціна за 1 т с/г продукції, тис. грн.		13,4	10,2	14,6	17,8	25,8	10,9

Позначимо змінні в оптимізаційній моделі:

x_1 – оптимальний обсяг вирощування пшениці озимої, т;

x_2 – оптимальний обсяг вирощування ячменю ярого, т;

x_3 – оптимальний обсяг вирощування ріпаку озимого, т;

x_5 – оптимальний обсяг вирощування сої, т;

x_6 – оптимальний обсяг вирощування соняшнику, т;

x_7 – оптимальний обсяг вирощування кукурудзи, т.

Враховуючи змінні, представимо цільову функцію оптимізаційної моделі вирощування с/г культур фермерським господарством, яка дозволить максимізувати очікувану виручку від реалізації:

$$\text{Виручка}_{\max} = 13,4 \cdot x_1 + 10,2 \cdot x_2 + 14,6 \cdot x_3 + 17,8 \cdot x_4 + 25,8 \cdot x_5 + 10,9 \cdot x_6 \quad (3.1)$$

Крім цього, нам потрібно врахувати систему обмежень, оскільки ресурси фермерського господарства є обмеженими обсягом земельних площ, матеріальними витратами на здійснення посівних робіт, обробітку земель, збирання врожаю, трудовими витратами. Тому представимо систему ресурсних обмежень:

1) обмеження щодо земельних площ:

$$200 \cdot x_1 + 100 \cdot x_2 + 150 \cdot x_3 + 50 \cdot x_4 + 80 \cdot x_5 + 120 \cdot x_6 \leq 700$$

2) обмеження щодо матеріальних ресурсів:

$$20 \cdot x_1 + 19,6 \cdot x_2 + 25 \cdot x_3 + 24,4 \cdot x_4 + 21 \cdot x_5 + 20 \cdot x_6 \leq 18760$$

3) обмеження щодо трудових ресурсів:

$$32,5 \cdot x_1 + 18,4 \cdot x_2 + 32 \cdot x_3 + 24,5 \cdot x_4 + 26 \cdot x_5 + 26,5 \cdot x_6 \leq 4797$$

Так як система рівнянь є доволі складною для розв'язання, скористаємося засобами Microsoft Excel, внесено усі вихідні та обчислимо максимальну виручку від реалізації (рис. 3.5).

H10 : X ✓ fx =SUMPRODUCT(B3:G3;B10:G10)								
	A	B	C	D	E	F	G	H
1								
2	С/г продукція	Пшениця озима	Ячмінь ярий	Ріпак озимий	Соя	Соняшник	Кукурудза	
3	Обсяг с/г продукції, т.	1198	550	525	170	184	1032	
4								
5		Витрати ресурсів на вирощування 1 т с/г культури						
6	Обмеження щодо ресурсів	Пшениця озима	Ячмінь ярий	Ріпак озимий	Соя	Соняшник	Кукурудза	Засади ресурсів
7	1. Посівна площа, га	200	100	150	50	80	120	700
8	2. Середні матеріальні витрати (посівна, обробіток землі, збирання врожаю), тис. грн.	20	19,6	25	24,4	21	20	18760
9	3. Середня оплата праці, тис. грн.	32,5	18,4	32	24,5	26	26,5	4797
10	Середня ціна за 1 т продукції, тис. грн.	13,4	10,2	14,6	17,8	25,8	10,9	48350,2
								Виручка шах

Рисунок 3.5 – Результати розв'язання оптимізаційної моделі

Результати розв'язання оптимізаційної моделі свідчать, що обсяг максимальної виручки вирощування с/г культур на ФГ “Добробут” становитиме 48,35 млн. грн. При заданих ресурсах – земельному фонді (700 га), матеріальних та фінансових витратах на посівну, обробіток земель та збирання врожаю, а також трудових ресурсах (15 осіб станом на 2025 р.) можна отримати такий обсяг с/г продукції: пшениця озима – 1198 т, ячмінь ярий – 550 т, ріпак озимий – 525 т, сої – 170 т, соняшнику – 184 т, кукурудзи – 1032 т.

Очікувана врожайність сільськогосподарських культур за таких вихідних ресурсів досліджуваного фермерського господарства для пшениці озимої становитиме 5,99 т/га, ячменю ярого – 5,5 т/га, ріпаку озимого – 3,5 т/га, сої – 3,4 т/га, соняшнику – 2,3 т/га, кукурудзи – 8,6 т/га.

Порівняльна динаміка фактичної та очікуваної (за оптимізаційною моделлю) виручки від реалізації сільськогосподарських культур представлена на рисунку 3.7.

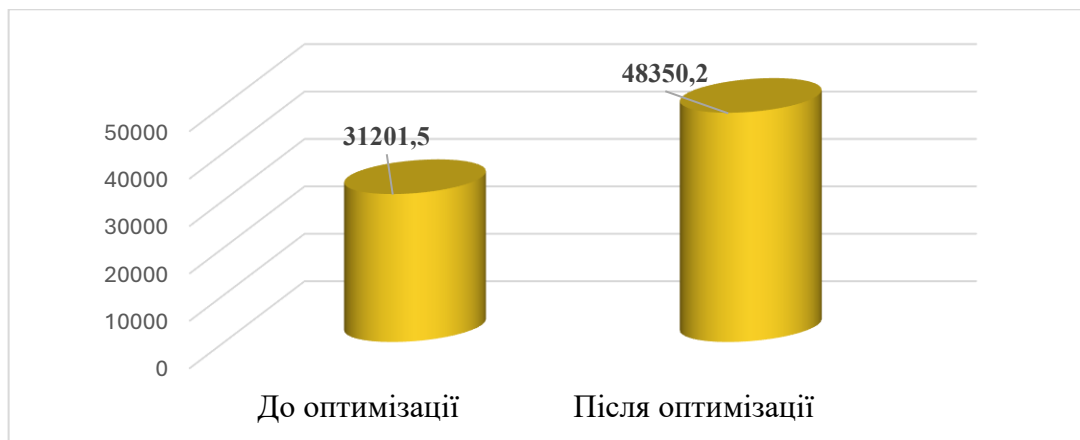

Рисунок 3.7 – Динаміка виручки до та після оптимізації, тис. грн.

Отже, побудова оптимізаційної моделі вирощування сільськогосподарських культур для ФГ “Добробут” є доцільною, оскільки вона забезпечує обґрунтоване управління виробничими процесами, сприяє зростанню економічної ефективності, конкурентоспроможності та сталому розвитку малого агробізнесу.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

4.1 Загальна характеристика охорони праці ФГ “Добробут”

Фермерське господарство “Добробут” є суб’єктом аграрного виробництва, що займається вирощуванням сільськогосподарських культур (зокрема зернових і технічних). У зв’язку з цим, в господарстві використовується широкий спектр сільськогосподарської техніки, обладнання та здійснюється велика кількість трудомістких операцій, що зумовлює актуальність питань охорони праці.

У структурі ФГ “Добробут” функціонує система управління охороною праці, яка включає призначення відповідального за охорону праці – ним є директор; проведення вступного, первинного та періодичних інструктажів (здійснюється агрономом); ведення журналів обліку інструктажів; розробку інструкцій з охорони праці за професіями та видами робіт; здійснення контролю за дотриманням правил техніки безпеки. Організація та функціонування системи управління охороною праці фермерського господарства здійснюється у відповідності із чинним законодавством з охорони праці, підзаконними актами та наказами (наказ Міністерства з надзвичайних ситуацій “Про затвердження Правил охорони праці у сільськогосподарському виробництві”[25]).

Працівники господарства залучаються до посівних та збиральних робіт у полі, розпилення добрив, тому умови праці можуть бути класифіковані як шкідливі або потенційно небезпечні, особливо при роботі з сільськогосподарською технікою, мінеральними добривами. Тому, на підприємстві застосовуються заходи, спрямовані на зниження рівня ризиків: забезпечення працівників засобами індивідуального захисту (ЗІЗ): спецодяг, рукавиці, респіратори; проведення медичних оглядів для окремих категорій працівників; організація раціонального режиму праці та відпочинку, особливо у сезон.

У господарстві експлуатується сільськогосподарська техніка, така як трактори, комбайни, сівалки, оприскувачі. Вся техніка проходить технічне

обслуговування та огляд згідно з графіком. До роботи на техніці допускаються лише працівники з відповідною кваліфікацією та посвідченнями тракториста-машиніста. Заборонено перебування сторонніх осіб у небезпечних зонах під час роботи техніки. Усі рухомі частини машин мають захисні кожухи, а механізми – заземлення.

Кабіни тракторів повинні забезпечити механізатору вільний огляд робочих органів навісних і причіпних сільськогосподарських машин. Кабіна трактора повинна мати не менше трьох аварійних виходів, а машини – не менше двох. Аварійні виходи повинні відкриватися вручну без інструменту за проміжок часу не довше 3 сек. Якщо вікна не пристосовані до аварійного відкривання, в кабіні має бути аварійний засіб для миттєвого розбиття скла [26].

Основними вимогами до причіпних і навісних сільськогосподарських машин є: стоянкові гальма повинні утримувати машину на схилі 10° (18 %); машини, ширина яких перевищує габарити рушія, повинні бути обладнані світловідбивачами (ззаду – червоного, спереду – білого кольору), а також власними приладами світлової сигналізації; причіпні та напівпричіпні машини повинні мати жорсткі зчіпні пристрої (мають бути обладнані страхувальним ланцюгом або тросом); робочі органи навісного та причіпного обладнання повинні мати спеціальні фіксатори для транспортування; карданні вали приводу машин повинні мають бути закритими захисним огородженням та ін. [26].

На підприємстві функціонує система пожежної безпеки: встановлено первинні засоби пожежогасіння (вогнегасники, пісок, бочки з водою); розроблено план евакуації; проводяться протипожежні інструктажі; облаштовано протипожежні розриви між складськими приміщеннями та полями; заборонено паління на території господарства, крім спеціально відведених місць.

У господарстві застосовуються пестициди та агрохімікати. Всі хімічні речовини зберігаються в окремому, захищеному приміщенні, що відповідає санітарним та пожежним нормам. Після закінчення робіт із хімікатами проводиться нейтралізація тари та очищення обладнання. Залишки пестицидів утилізуються відповідно до вимог екологічної безпеки.

Щоб запобігти несприятливому впливу небезпечних і шкідливих виробничих чинників, працівники (комбайнери, трактористи та ін.) повинні користуватися справними знаряддями й механізмами, спецодягом, спецвзуттям та іншими засобами індивідуального захисту. Крім цього працівники ФГ “Добробут” повинні: керуватися вимогами правил внутрішнього трудового розпорядку, інструкцій із охорони праці та безпечного ведення робіт, з пожежної безпеки й електробезпеки; бути уважним під час сільськогосподарських робіт; забезпечувати раціональну організацію праці на робочому місці; не допускати сторонніх осіб на робоче місце, не передоручати свою роботу іншим особам; діяти згідно з планом реагування в разі аварійних ситуацій; ефективно використовувати засоби індивідуального захист відповідно до характеру та умов праці; використовувати інструменти й пристрої тільки за призначенням; не торкатися до рухомих частин механізмів, а також електричних дротів, кабелів, які перебувають під напругою; знати місця розташування аптечки, первинних засобів пожежогасіння та вміти користуватися ними; не ховатися від дощу під сільськогосподарськими й іншими машинами, а також у копицях, скиртах, під одинокими деревами, які височіють над місцевістю; не торкатися до потенційно вибухонебезпечних предметів (мін, снарядів, гранат), знайдених у відкритому ґрунті; знати та вміти надавати домедичну допомогу потерпілому в разі нещасного випадку, дотримувати правил особистої гігієни; не розпочинати й не виконувати роботу в стані алкогольного, наркотичного або медикаментозного сп’яніння, у хворобливому або стомленому стані [27].

Фермерське господарство “Добробут” дотримується вимог чинного законодавства щодо охорони праці. Ведеться активна робота зі створення безпечних умов праці, попередження нещасних випадків та забезпечення здоров’я працівників. Проте для подальшого вдосконалення системи охорони праці доцільно впроваджувати сучасні технології, системи моніторингу безпеки, проводити постійне навчання персоналу та інвестувати у модернізацію виробничих процесів.

4.2 Участь суб'єктів господарювання у функціонуванні державної системи спостереження, збирання, оброблення та аналізу інформації про стан довкілля

Фермерське господарство “Добробут” як суб'єкт аграрної діяльності, несе відповідальність за дотримання екологічних норм та стандартів відповідно до чинного природоохоронного законодавства України. Одним із напрямів такої відповідальності є участь у державній системі моніторингу довкілля, яка передбачає спостереження, збирання, оброблення та аналіз інформації про стан навколишнього природного середовища.

Державна система моніторингу довкілля функціонує відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля”, а також Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища”. Суб'єкти господарювання, у тому числі фермерські господарства, є важливою ланкою у забезпеченні достовірної та своєчасної екологічної інформації [29].

Сільськогосподарські підприємства беруть участь у цій системі шляхом: 1) ведення екологічної звітності – подання форм статистичної звітності до відповідних органів (№ 1-екологія, № 2-тп (повітря), № 7-гр та ін.); 2) повідомлення про використання пестицидів та агрохімікатів згідно з вимогами Держпродспоживслужби та екологічної інспекції; 3) участі у вимірюваннях забруднень ґрунтів, води та повітря, що проводяться за участі акредитованих лабораторій або регіональних підрозділів державного моніторингу; 4) виконання природоохоронних заходів та надання звітів про їх результати до екологічних органів влади (рекультивация ґрунтів, утилізація відходів, використання добрив згідно з нормами) [28].

Отримана в процесі моніторингу інформація про стан довкілля може використовуватися фермерським господарством для: оцінки екологічного стану полів і прилеглих територій; планування сівозмін з урахуванням екологічного навантаження; вибору добрив та засобів захисту рослин, що мінімізують негативний вплив на довкілля; контролю за безпечністю умов для працівників та

місцевого населення [29].

Основними органами, з якими суб'єкти господарювання взаємодіють у сфері екологічного моніторингу є: Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України; Державна екологічна інспекція України; Державна служба статистики України (у частині екологічної статистики); Державне агентство водних ресурсів; Держпродспоживслужба (у питаннях поводження з агрохімікатами і пестицидами) та ін. Так, ФГ “Добробут” співпрацює з такими державними установами як Державна екологічна інспекція України у питаннях дотримання природоохоронного законодавства; Держпродспоживслужба у частині контролю за використанням хімічних препаратів та ветеринарно-санітарного контролю; Державна служба статистики України у сфері надання статистичних екологічних даних; органи місцевого самоврядування (Великодедєркальська громада) у рамках місцевих програм охорони довкілля. Участь ФГ “Добробут” у державній системі моніторингу довкілля є важливим чинником екологічної відповідальності господарства. Забезпечення екологічної безпеки не лише підвищує стійкість агровиробництва, але й сприяє сталому розвитку сільських територій. У подальшому господарству слід покращувати систему екологічного менеджменту, впроваджувати сучасні технології моніторингу (грунтові датчики), а також поглиблювати співпрацю з екологічними організаціями.

Крім того, суб'єкти господарювання можуть долучатися до реалізації регіональних або національних програм моніторингу довкілля. Залучення підприємств до системи державного екологічного моніторингу є важливим чинником для підвищення екологічної відповідальності бізнесу; забезпечення прозорості екологічної інформації; своєчасного виявлення негативних змін у стані довкілля; розроблення ефективних заходів з мінімізації впливу на навколишнє середовище. Така участь сприяє не лише дотриманню законодавства, а й підвищує репутацію підприємства як соціально відповідального суб'єкта господарювання.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В першому розділі магістерської роботи розкрито теоретичні основи підвищення ефективності розвитку малого бізнесу в Україні, охарактеризовано особливості функціонування та розвитку малого бізнесу в Україні, наведено показники оцінки ефективності розвитку малого бізнесу в Україні, а також проаналізовано закордонний досвід розвитку та підтримки малого агробізнесу. В роботі охарактеризовано програми та інструменти пільгового кредитування (програма “доступні кредити для МСБ”, програма “Ukraine Investment Framework”, регіональні програми та ін.) для розвитку малого та середнього бізнесу. Проаналізовано динаміку суб’єктів малого бізнесу у сфері вирощування зернових культур, бобових культур і насіння олійних культур в Україні протягом 2022-2023 рр. Наведено власне авторське трактування терміну “оцінювання ефективності розвитку малого бізнесу”; описано кількісні та якісні показники ефективності розвитку малого бізнесу; визначено основні фінансово-економічні, соціально-економічні інвестиційно-інноваційні показники, які засвідчують ефективність розвитку малого бізнесу. Наведено інструменти державної підтримки малого бізнесу закордоном.

У другому розділі магістерської роботи проведено дослідження ефективності малого бізнесу фермерського господарства “Добробут”, чинників впливу на розвиток фермерського господарства, а також проаналізовано показники ефективності розвитку малого бізнесу фермерського господарства. Розкрито види господарської діяльності та основні показники роботи ФГ “Добробут”, тип та складові організаційно-управлінської структури, характеристики фермерського господарства з урахуванням управлінських аспектів. Проаналізовано матеріально-технічну базу, кваліфікований персонал, фінансові ресурси, земельні площі, урожайності с/г культур, інформаційне забезпечення, мотивацію як основні чинники розвитку фермерського господарства “Добробут”.

У третьому розділі магістерської роботи здійснено пошук шляхів підвищення ефективності розвитку малого бізнесу ФГ “Добробут”. З’ясовано основні проблеми, що стримують розвиток господарства (відсутність власних потужностей для післязбиральної доробки та зберігання зерна); наведено порівняльну характеристику програм підтримки агросектору та їх вигод для фермерського господарства; обґрунтовано доцільність придбання елеваторно-сушильного комплексу за участі ФГ “Добробут” у державних програмах підтримки малого агробізнесу (“Часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва”, “Доступні кредити 5%-7%-9%”); розраховано показники економічної ефективності придбання елеваторно-сушильного комплексу ФГ “Добробут” за участю таких програм підтримки. Запропоновано розширення агробізнесу шляхом диверсифікації діяльності ФГ “Добробут” та освоєння нових напрямів, які охоплюють вирощування кукурудзи та виготовлення паливних пелет зі стебел кукурудзи. Наведено переваги вирощування кукурудзи для фермерського господарства, а також подано характеристику переваг для виготовлення пелет з кукурудзяних стебел. Визначено економічні показники виготовлення пелет із стебел кукурудзи. Запропоновано оптимізаційну модель, яка дозволить підвищити ефективність розвитку малого бізнесу ФГ “Добробут” та вирішити які види с/г культур слід вирощувати, при цьому не перевищуючи наявні ресурси (земельний фонд, трудові, фінансові, матеріальні).

У четвертому розділі магістерської роботи здійснено загальну характеристику охорони праці ФГ “Добробут”, а також розкрито необхідність участі суб’єктів господарювання у функціонуванні державної системи спостереження, збирання, оброблення та аналізу інформації про стан довкілля.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. «Робота: Гранти від держави на відкриття чи розвиток чи бізнесу. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=94321ef8-1418-479c-a69f-f3d0fdb8b977&title=Robota-GrantiVidDerzhaviNaVidkrittiaChiRozvitokBiznesu> (дата звернення: 18.09.2025).

2. «Робота: понад 22 тисячі підприємців отримали від держави гранти на розвиток бізнесу. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/857fd561-82fd-42a0-aac2-d82e3cbcd115?lang=uk-UA&title=Robota-Ponad22-TisiachiPidprimtsivOtrimaliVidDerzhaviGrantiNaRozvitokBiznesu> (дата звернення: 18.09.2025).

3. Програма релокації підприємств. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv> (дата звернення: 18.09.2025).

4. Програма доступні кредити 5-7-9%. URL: <https://bdf.gov.ua/programs/dostupni-kredyty-5-7-9/> (дата звернення: 18.09.2025)

5. Ukraine Investment Framework: як залучити міжнародне фінансування у свій бізнес. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/94dadb57-1563-4986-addd-09a018c3535c?lang=uk-UA&title=UkraineInvestmentFramework-YakZaluchitiMizhnarodneFinansuvanniaUSviiBiznes> (дата звернення: 18.09.2025).

6. Доступні кредити 5-7-9%: понад 52 млрд грн отримали підприємці від початку 2025 року. URL: <https://business.diia.gov.ua/news/dostupni-kredyty-5-7-9-ponad-52-mlrd-hrn-otrymaly-pidpriiemtsi-vid-pochatku-2025-roku> (дата звернення: 18.09.2025).

7. Кир'язова Т. О. Особливості розвитку малого підприємництва в Україні. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип. 16. С. 145-149.

8. Васюта В. Б., Путря А. М., Пивоваров В. О. Стан розвитку малого підприємництва в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2022. Т.1. №6. С. 160-164.

9. Розвиток підприємництва. Показники діяльності суб'єктів господарювання. URL:

https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/size_20.htm (дата звернення: 18.09.2025).

10. Михайленко Д. Г. Сучасні тенденції розвитку малого підприємництва в Україні. Економіка та суспільство. 2024. Вип. 60. URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-139> (дата звернення: 18.09.2025).

11. Відкриті дані ФГ “Добробут”. URL: <https://opendatabot.ua/c/31194719> (дата звернення: 13.10.2025).

12. Стратегія розвитку Великодедеркальської громади на 2025-2027 рр. URL: <https://dederkaly-otg.gov.ua/strategiya-rozvitku-1577437388/> (дата звернення: 13.10.2025).

13. Основна інформація – ФГ “Добробут”. URL: <https://clarity-project.info/edr/31194719> (дата звернення: 13.10.2025).

14. ФГ “Добробут”. URL: <https://www.ukraine.com.ua/egrpou/32512566/> (дата звернення: 18.10.2025).

15. Кифяк В. Концептуальні підходи дослідження структури системи агробізнесу. Економіка та суспільство. 2024. Вип. 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-23> (дата звернення: 28.09.2025).

16. Попело О., Лопашук І. Управління капіталізацією агропромислових підприємств у контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 4(36). С. 112–123. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4\(36\)-112-123](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4(36)-112-123) (дата звернення: 25.09.2025).

17. ТОП 15 агрохолдингів України 2024. URL: <https://uba.top/agricultural-holdings-of-ukraine/> (дата звернення: 20.09.2025).

18. Сидорук І. С. Аналіз стану та проблеми розвитку малого підприємництва в Україні. *Підприємництво та інновації*. 2021. Вип. 18. С. 67-72.

19. Сас І. С., Сас О. О., Куріпко П. В. Розвиток економіки та малого агробізнесу України. *Вчені записки КНЕУ*. 2024. Вип.37. С.178-186.

20. Назаркевич І.Б., Назаркевич О.Б. Інтегральна оцінка діяльності малих підприємств України в умовах структурної трансформації вітчизняної економіки. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2020. №1(11). С. 40-47.

21. Томнюк Т. Л. Зарубіжний досвід підтримки малого бізнесу: уроки для України. *Економіка і суспільство*. Вип.16. 2018. С. 527-533.
22. Морохов А. В. Моделі забезпечення конкурентоспроможності підприємств малого бізнесу: вітчизняний та зарубіжний досвід їх реалізації. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 76. URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-25> (дата звернення: 24.09.2025).
23. Лашин П. М. Закордонний досвід державної підтримки розвитку малого та середнього підприємництва. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. №8 (36). С. 163-175.
24. Офіційна веб-сторінка SBA. URL: <https://www.sba.gov/> (дата звернення: 20.11.2025).
25. Наказ Міністерства з надзвичайних ситуацій “Про затвердження Правил охорони праці у сільськогосподарському виробництві” від 26.11.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2075-12#Text> (дата звернення: 12.11.2025).
26. Вимоги охорони праці при проведенні посівних робіт. URL: <https://oppb.com.ua/articles/vymogy-ohorony-praci-pry-provedenni-posivnyh-robit> (дата звернення: 12.11.2025).
27. Інструкція з охорони праці під час посівних робіт. URL: <https://pro-op.com.ua/article/15946-instruktsiya-z-okhoroni-pratsi-pid-chas-posivnikh-robit> (дата звернення: 12.11.2025).
28. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2973-20#Text> (дата звернення: 16.11.2025).
29. Гурець Л. Л., Трунова І. О., Фалько В. В., Вакарчук О. В. Моніторинг довкілля : навчальний посібник. Суми : СДУ. 2023. 206 с.
30. Яцюк М. М., Кужда Т. І. Інноваційні підходи до управління персоналом в контексті сталого економічного розвитку. Матеріали III Міжнародної наук.-практ. конференції “Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу”. К.: Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”. 2025. Т. 1. С. 587-589.

31. Постанова КМУ “Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва” зі змінами від 11.04.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/130-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.11.2025).

32. Доступні кредити 5%-7%-9%. URL: <https://bdf.gov.ua/programs/dostupni-kredyty-5-7-9/> (дата звернення: 20.11.2025).

33. Грантова програма для аграрних підприємств. URL: <https://www.business.diia.gov.ua/news/hrantova-prohrama-dlia-ahrarykh-pidpryiemstv> (дата звернення: 20.11.2025).

34. Зерносушарка двухмодульна 350 тонн на добу. URL: <https://prom.ua/ua/p1533551613-zernosushilka-dvuhmodulnaya-350.html> (дата звернення: 20.11.2025).

35. Елеватори йдуть у трейдинг, фермери – в рукави: як змінюється ринок зберігання зерна у 2025 році. URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/1171-elevatori-jdut-u-trejding-fermeri--v-rukavi-yak-zminyuyetsya-rinok-zberigannya-zerna-u-2025-rotsi> (дата звернення: 20.11.2025).

36. Лінія виробництва пелет 1 тонна на годину. Лінія гранулювання МЛГ-1000 Duo PRO. URL: <https://prom.ua/ua/p2217750081-liniya-proizvodstva-pellet.html> (дата звернення: 23.11.2025).

37. Стручок В.С. Методичний посібник для здобувачів освітнього ступеня “магістр” всіх спеціальностей денної та заочної (дистанційної) форм навчання “Безпека в надзвичайних ситуаціях”. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А. 156 с.

38. Стручок В.С. Техноекологія та цивільна безпека. Частина “Цивільна безпека” : навчальний посібник. Тернопіль: ТНТУ ім. І. Пулюя, 2022. 150 с.

39. Sorokivska O., Lutsyky I., Shveda N., Kuzhda T. Social Responsibility as a Strategic Orientation of Modern Business Development. Business Risk in Changing Dynamics of Global Village: Monograph. 2019. P. 387-398.

40. Сороківська О., Машлій Г., Стефанів Р. Розвиток проектного менеджменту підприємств малого і середнього бізнесу через залучення грантових ресурсів. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2025. Вип. 1 (32). С. 30-45.

ДОДАТКИ

Додаток А

Затверджено рішенням засновника
фермерського господарства
«ДОБРОБУТ» №2/2020 від
27.10.2020 року

СТАТУТ
фермерського господарства
«ДОБРОБУТ»
НОВА РЕДАКЦІЯ

с. Великі Дедеркали
2020

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. **ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО «ДОБРОБУТ»** (надалі за текстом – «ФГ» та/або «фермерське господарство»), створено у відповідності до Земельного кодексу України, Господарського кодексу України, Цивільного кодексу, Закону України «Про фермерське господарство», інших нормативно-правових актів України, та діє на підставі цього статуту (надалі – «Статут»).

1.2. Засновником фермерського господарства є: Кравчук Оксана Олександрівна, 06.11.1990 року народження, РНОКПП 3318214785, паспорт серії НЮ № 109971 виданий Тернопільським МВ УМВС України в Тернопільській області 21 грудня 2006 року. Освіта - вища, у 2013 році закінчила Київський національний університет імені Тараса Шевченка, спеціальність – економічна та соціальна географія. Зареєстрована за адресою: м. Київ, вул. Ломоносова, 83А, кв.2

1.3. Головою фермерського господарства є: Кравчук Оксана Олександрівна.

1.4. Місцезнаходження фермерського господарства: 47144, Тернопільська обл., Шумський район, село Великі Дедеркали, вул. Садова,1.

1.5. Повне найменування:

ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО «ДОБРОБУТ».

Скорочене найменування: **ФГ «ДОБРОБУТ».**

1.6. Фермерське господарство набуває прав юридичної особи з моменту його державної реєстрації відповідно до законодавства України.

1.7. Фермерське господарство діє на умовах самоокупності. Всі витрати господарство покриває за рахунок власних доходів та інших джерел, не заборонених законодавством.

1.8. Фермерське господарство може від власного імені укладати договори, набувати та здійснювати майнові та особисті немайнові права, нести обов'язки, бути позивачем та відповідачем у суді, відкривати установи у рахунках банків.

1.9. Фермерське господарство самостійно визначає напрями своєї діяльності, спеціалізацію, організує виробництво сільськогосподарської продукції, її переробку та реалізацію, на власний розсуд та ризик підбирає партнерів з економічних зв'язків у всіх сферах діяльності, включно іноземних.

2. ПРЕДМЕТ І МЕТА ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

2.5. Фермерське господарство здійснює самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність з метою одержання прибутку.

2.6. Предмет діяльності фермерського господарства складають різноманітні види господарської діяльності, включаючи, але не обмежуючись наступними:

вирощування зерняткових і кісточкових фруктів: яблук, абрикосів, вишень і черешень, персиків і нектаринів, груш і айви, слив і терну, інших видів зерняткових і кісточкових фруктів;

створення підсобних промислів;

виробництво і реалізація товарів широкого вжитку;

вирощування ягід: чорниці, смородини, агрусу, ківі, малини, суниці та полуниці, інших видів ягід;

вирощування, переробка та реалізація лікарських культур;

вирощування їстівних горіхів;

вирощування плодів інших дерев і чагарників;

вирощування зернових, бобових і насіння олійних культур;

виросування листкових і стеблових овочів, таких як: аспарагус, капуста, цвітна капуста та броколі, салат-латук і цикорій, шпинат, цукрова кукурудза, інші листкові або стеблові овочі;

виросування баштаних культур, таких як: огірки та корнішони, баклажани, помідори, кавуни, мускусні дині, інші види баштаних культур (кабачки, гарбузи столові тощо);

виросування коренеплідних, цибулинних і бульбоплідних овочів, таких як: морква, турнепс, часник, цибуля (у т.ч. шалот), цибуля-порей та інші види цибулинних, інші коренеплідні, цибулинні та бульбоплідні овочі (буряк столовий тощо),

виросування грибів і трюфелів;

виросування насіння овочів;

виросування інших овочів;

виросування коренеплідних і бульбоплідних культур;

виросування тютюну, бавовнику, льону та конопель;

виросування прядивних культур;

виросування брукви, буяку, кормової зелені, конюшини, люцерни, еспарцету, кукурудзи на корм та інших трав, кормової капусти та подібних культур для кормових цілей;

виросування квітів, зрізаних квітів і квітів у бутонах, насіння квітів;

виросування винограду для виробництва вина та винограду столових сортів на виноградниках;

виросування насіння плодкових культур;

виросування культур для виробництва напоїв: кави, чаю, мате, какао, інших видів культур для виробництва напоїв;

виросування багаторічних, однорічних і дворічних пряних і ароматичних культур: горошкового чорного перцю (*piper nigrum*), чилійського стручкового перцю та паприки (*capsicum*), мускатного горіха та кардамону, анісу, бад'яну та фенхелю, кориці, гвоздики, імбиру, ванілі, хмелю, інших пряних і ароматичних культур;

виросування каучукових дерев для збирання латексу;

виросування новорічних (різдвяних) дерев;

виросування дерев для одержування соку;

виросування рослинних матеріалів для плетіння;

виросування рослин для висаджування;

виросування рослин для декоративних цілей, у т.ч. дернини для пересаджування;

виросування рослин для одержування цибулин, бульб і коренеплідів; паростків і пагонів; грибниць (міцелію);

діяльність розсадників дерев, крім лісорозсадників;

виросування та розведення великої рогатої худоби молочних порід;

одержування сирого молока корів, у т.ч. м'ясних порід, і буйволиць;

виросування та розведення великої рогатої худоби та буйволів для одержування м'яса;

виросування та розведення коней, віслюків, мулів і лошаків;

одержування сирого молока кобил і ослиць;

виросування та розведення овець і кіз;

одержування сирого молока овець і кіз;

одержування вовни овець і кіз;

розведення свиней;

розведення та виросування свійської птиці курей, індиків, качок, гусей, цесарок;

одержування яєць свійської птиці;

діяльність інкубаторних станцій з виросування свійської птиці;

виросування та розведення кролів та інших хутрових тварин з цінним хутром;

виросування та розведення напівсвійських та інших тварин;

одержування шкур хутрових сільськогосподарських тварин;

шкіри плазунів і птахів у результаті діяльності з їх розведення на фермах;

діяльність ферм із розведення хробаків, равликів, молюсків тощо;
розведення шовкопряда, одержування коконів шовкопряда;
бджільництво, одержування меду, пилку, бджолиного воску та іншої бджолиної продукції;
переробка меду та іншої бджолопродукції;
розведення інших видів тварин;
змішане сільське господарство;
допоміжна діяльність у рослинництві та тваринництві;
сільськогосподарську діяльність, яку здійснюють за винагороду або на основі контракту: передпосівну підготовку полів, сівбу та садіння сільськогосподарських культур, оброблення сільськогосподарських культур, обприскування сільськогосподарських культур, у т.ч. з повітря, обрізання плодових дерев і виноградників, пересаджування рису, розсаджування та прополювання буряку, збирання врожаю, боротьбу зі шкідниками (у т.ч. із кролями), пов'язану із сільським господарством;
підтримку угідь у належному сільськогосподарському й екологічному стані;
експлуатацію сільськогосподарського зрошувального устаткування;
сільськогосподарську діяльність, яку здійснюють за винагороду або на основі контракту;
діяльність зі стимулювання розведення та зростання продуктивності тварин;
обстеження стану стада, надання послуг з перегону та випасу худоби, вихолощування свійської птиці, очищення та дезінфікування тваринницьких приміщень тощо;
штучне запліднення тварин;
послуги з племінного запліднення тварин;
стриження овець;
утримання та догляд за сільськогосподарськими тваринами;
підготовку сільськогосподарських культур до первісної реалізації, тобто очищення, підрізування, сортування, дезінфікування;
очищення волокон бавовни від насіння;
підготовку листя тютюну, наприклад сушіння;
підготовку какао-бобів, наприклад очищення;
покриття воском плодів;
усі види післяурожайної діяльності - сушіння, очищення, сортування, оброблення та протравлювання сільськогосподарської продукції перед реалізацією;
розведення риби в прісній воді, в тому числі розведення прісноводних акваріумних риб;
розведення прісноводних ракоподібних, двостулкових молюсків, інших молюсків та інших водних тварин у прісній воді;
функціонування рибоводних заводів із розведення прісноводних видів риби;
виробництво м'яса та м'ясних продуктів;
перероблення та консервування фруктів і овочів;
виробництво олії та тваринних жирів;
виробництво молочних продуктів;
виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалів і крохмальних продуктів;
виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів
виробництво чаю та кави
виробництво прянощів і приправ
виробництво готової їжі та страв
виробництво цукру
виробництво напоїв у т.ч. плодово-ягідних та виноградних вин, сидру.
перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків;
сушіння ягід, трав, грибів та іншої с/г продукції;

заморожування овочів, фруктів, грибів, дикоросів, баштанних, стеблових та листових овочів, іншої с/г продукції;
виготовлення джемів, конфітурів та іншої кондитерської продукції;
виробництво фруктових і овочевих соків;
інші види перероблення та консервування фруктів і овочів;
оптова та роздрібна торгівля квітами та рослинами;
оптова та роздрібна торгівля живими тваринами, зерном та кормом для тварин;
оптова та роздрібна торгівля продуктами харчування (м'ясом та м'ясними продуктами, молочними продуктами, яйцям, хлібо-булочними виробами, харчовими жирами та олією, цукром, шоколадом, кондитерськими виробами, какао, кавою, чаєм, прянощами, рибою та іншими продуктами харчування, напоями у т.ч. винами та сидром, іншими продуктами харчування);
оптова та роздрібна торгівля сільськогосподарською продукцією: зерном, насінням, овочами, зерном та продуктами їх переробки;
оптова та роздрібна торгівля медом, продуктами бджільництва та продуктами їх переробки;
надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна, сільськогосподарських машин і устаткування, транспортних засобів, вантажної техніки, іншого обладнання;
транспортні та складські послуги;
послуги пакування;
діяльність, спрямовану на розвиток туризму у т.ч. розвиток сільського зеленого туризму;
організування конгресів і торговельних виставок;
діяльність агентств, задіяних в організації подорожей, турів і наданні послуг із розміщення для короткотермінового проживання на основі їх оптового та роздрібного продажу широкому колу споживачів або комерційним клієнтам;
виведення та селекція нових видів рослин у тому числі лікарських;
виведення та селекція нових видів тварин;
наукова та технічна розробка нових сільськогосподарських технологій;
надання консультацій і організація навчання з агротехніки, ветеринарних і економічних питань;
надання послуг з обробітку ґрунту, перевезення вантажів;
надання ветеринарних послуг;
постачання технологічних ліній для переробки сільськогосподарської продукції, техніки, запасних частин до неї, засобів малої механізації та інвентарю, інструментів;
постачання транспортних засобів у тому числі вантажних, легкових та спеціальних машин та устаткування;
постачання гербіцидів, мінералів, насіння, комбікормів, ветеринарних препаратів, інших товарно-матеріальних цінностей сільськогосподарського призначення;
постачання будівельних матеріалів, металоконструкцій, столярних, металевих, сантехнічних, виробів;
створення закладів громадського харчування, постачання готових страв для подій, обслуговування напоями, надання харчування споживачам.

2.7. Фермерське господарство може здійснювати будь-які інші види діяльності, які не заборонені законодавством України.

2.4. Здійснення видів діяльності, що потребують ліцензування (дозволу), буде проводитись фермерським господарством тільки після отримання ним відповідної ліцензії (дозволу).

2.5. Зміни та доповнення видів діяльності Фермерського господарства здійснюються згідно з чинним законодавством та цим Статутом.

2.6. Метою фермерського господарства є підприємницька діяльність на земельних ділянках, наданих фермерському господарству у власність та/або користування для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства тощо, відповідно до законодавства.

3. ЧЛЕНСТВО У ФЕРМЕРСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

3.6. Фермерське господарство створене громадянином України – Засновником ФГ.

3.7. Членами фермерського господарства можуть бути подружжя, їх батьки, діти, які досягли 14-річного віку, інші члени сім'ї, родичі, які об'єдналися для спільного ведення фермерського господарства, визнають і дотримуються положень установчого документа фермерського господарства. Членами фермерського господарства не можуть бути особи, які працюють у ньому за трудовим договором (контрактом).

3.8. Новий член фермерського господарства може вступити до складу членів фермерського господарства за рішенням Засновника ФГ, в тому числі у результаті відступлення частки (її частини) Засновником фермерського господарства в складеному капіталі фермерського господарства новому члену ФГ.

3.9. Вихід зі складу членів ФГ у результаті відступлення своєї частки у складеному капіталі фермерського господарства іншому члену ФГ або члену сім'ї чи родини члена ФГ, який виступає з фермерського господарства або виходу з ФГ за власним рішенням або за рішенням засновника ФГ, за умови, що членами ФГ є більш ніж дві особи.

3.10. Член ФГ може в будь-який час вийти з фермерського господарства і вимагати свою частку у майні ФГ, з письмовим попередженням інших членів ФГ не пізніше ніж за 3 (три) дні.

3.11. Член ФГ, який систематично не виконує або неналежним чином виконує свої обов'язки, перешкоджає своїми діями іншим членам ФГ та самому фермерському господарству в досягненні визначених цілей, може бути виключений з ФГ за рішенням Засновника ФГ згідно з чинним законодавством України.

3.12. Члену, який вибув з ФГ шляхом добровільного виходу або виключення (включно при ліквідації ФГ), а також не прийнятим до ФГ спадкоємцем померлого члена виплачується вартість частини майна ФГ, пропорційно його частці у складеному капіталі, відповідно до балансу ФГ, складеного на день виходу (смерті) або виключення члена (включно належна йому частка прибутку, одержаного ФГ у поточному році до моменту його виходу).

3.13. Виплата проводиться після затвердження звіту за рік, в якому припинена участь члена ФГ, і у строк до 12 місяців з дня припинення його членства у фермерському господарстві.

3.14. На вимогу члена ФГ (спадкоємця) та за згодою Засновника ФГ внесок може бути повернуто повністю або частково в натуральній формі.

3.15. Майно, передане членом ФГ тільки у користування, повертається в натуральній формі без винагороди.

3.16. У разі смерті члена ФГ, його спадкоємець або спадкоємці (члени сім'ї чи родини) мають переважне право вступу до ФГ. Частка у складеному капіталі ФГ переходить до спадкоємця лише за згоди інших членів ФГ.

3.17. У разі відмови спадкоємця від вступу до ФГ або у разі відмови інших членів у прийнятті спадкоємця їм видається у грошовій або натуральній формі частка у майні, яка належала померлому члену ФГ, вартість якої визначається на день його смерті. У цьому разі розмір складеного капіталу ФГ підлягає зменшенню.

3.18. Члени фермерського господарства мають право:

- брати участь в управлінні діяльністю фермерського господарства у порядку встановленому законодавством та цим Статутом;
- отримувати інформацію про діяльність фермерського господарства, у тому числі про його доходи та витрати у порядку встановленому законодавством та цим Статутом;
- брати участь у розподілі прибутку, отриманого фермерським господарством;
- отримувати частину прибутку у порядку встановленому законодавством та цим Статутом;
- продавати чи іншим чином відступати свою частку у складеному капіталі фермерського господарства;
- набувати у членів фермерського господарства в переважному порядку перед іншими громадянами (не членами ФГ) частки (їх частини) у складеному капіталі фермерського господарства;
- вийти зі складу членів фермерського господарства незалежно від згоди інших його членів у порядку встановленому законодавством та цим Статутом, та отримати вартість своєї частки у майні Фермерського господарства, а також належну частину прибутку;
- отримати у разі ліквідації фермерського господарства частину майна, що залишилася після задоволення вимог кредиторів, або його вартість пропорційно своїй частці у складеному капіталі фермерського господарства;
- інші права передбачені законодавством України.

3.19. Члени фермерського господарства зобов'язані:

- сформувати складений капітал у строки та порядку передбаченому чинним законодавством та цим Статутом;
- брати особисту трудову участь у діяльності фермерського господарства;
- не розголошувати інформацію, що становить комерційну таємницю;
- дотримуватися статуту фермерського господарства та виконувати рішення органів правління фермерського господарства;
- члени фермерського господарства виконують й інші обов'язки, передбачені законодавчими актами та цим Статутом.

4. ПРАВА ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

4.1. Фермерське господарство відповідно до закону та цього Статуту мають право:

- продавати або іншим способом відчужувати земельну ділянку, передавати її в оренду, заставу, спадщину;
- самостійно господарювати на землі;
- власності на посіви і насадження сільськогосподарських та інших культур, на вироблену сільськогосподарську продукцію;
- на відшкодування збитків;
- споруджувати житлові будинки, господарські будівлі та споруди;
- реалізовувати вироблену сільськогосподарську продукцію на вітчизняних ринках і поставляти на експорт;
- споруджувати житлові будинки, господарські будівлі та споруди на належних йому, його членам на праві власності земельних ділянках відповідно до затверджених

документації із землеустрою та містобудівної документації у встановленому законом порядку;

- використовувати для потреб господарства загальнопоширені корисні копалини (пісок, глина, гравій, торф тощо), лісові угіддя, водні об'єкти та прісні підземні води, що знаходяться на земельній ділянці, відповідно до законодавства України;
- вступати в договірні відносини з будь-якими юридичними або фізичними особами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування;
- інші права, що визначені законодавством.

5. **ОБОВ'ЯЗКИ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА**

5.1. Фермерське господарство зобов'язане:

- забезпечувати використання земельних ділянок за їх цільовим призначенням;
- дотримуватися вимог законодавства про охорону довкілля;
- сплачувати податки та збори;
- не порушувати прав власників суміжних земельних ділянок та землекористувачів;
- не допускати зниження родючості ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі;
- надавати відповідним органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування дані про стан і використання земель та інших природних ресурсів;
- дотримуватися санітарних, екологічних та інших вимог щодо якості продукції;
- дотримуватися правил добросусідства та встановлених обмежень у використанні земель і земельних сервітутів;
- зберігати геодезичні знаки, протиерозійні споруди, мережі зрошувальних і осушувальних систем;
- дотримуватися встановлених відповідно до законодавства екологічних, ветеринарно-санітарних правил і норм щодо якості виробленої продукції та інших вимог;
- інші обов'язки визначені законодавством.

6. **ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ МАЙНА ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА, СКЛАДЕНИЙ КАПІТАЛ, СКЛАД ЗЕМЕЛЬ**

6.1. До складу майна фермерського господарства (складеного капіталу) можуть входити: будівлі, споруди, облаштування, матеріальні цінності, цінні папери, продукція, вироблена господарством в результаті господарської діяльності, одержані доходи, інше майно, набуте на підставах, що не заборонені законом, право користування землею, водою та іншими природними ресурсами, будівлями, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права (в тому числі на інтелектуальну власність), грошові кошти, які передаються членами фермерського господарства до його складеного капіталу.

6.2. Складений капітал фермерського господарства становить 146 500. (Сто сорок шість тисяч п'ятсот) гривень.

6.3. Частка Засновника **Кравчук Оксани Олександрівни** становить 100% від складеного капіталу фермерського господарства.

6.4. Внесок у складений капітал Засновник може вносити у вигляді грошових коштів, майна, товарно-матеріальних цінностей, майнових прав та інших внесків.

6.5. Частка засновника (члена) в майні фермерського господарства визначається, виходячи з фактично внесеного ним вкладу до складеного капіталу. Вартість частки Засновника визначається на підставі балансу фермерського господарства.

6.6. Засновник фермерського господарства може прийняти рішення про зміну (зменшення, збільшення) складеного капіталу Фермерського господарства.

6.7. Збільшення складеного капіталу фермерського господарства допускається після внесення вкладу у складений капітал в повному обсязі.

6.8. Збільшення складеного капіталу фермерського господарства може здійснюватися за рахунок майна фермерського господарства, додаткових вкладів, у т.ч. додаткових вкладів громадян, які приймаються до складу фермерського господарства.

6.9. Зменшення складеного капіталу фермерського господарства можливе після повідомлення всіх його кредиторів.

6.10. Майнові права, що входять до складеного капіталу фермерського господарства, передаються йому на 5 років.

6.11. Майно фермерського господарства належить йому на праві власності.

6.12. У власності фермерського господарства може перебувати будь-яке майно, включно земельні ділянки, житлові будинки, господарські будівлі і споруди, засоби виробництва тощо, яке необхідне для ведення товарного сільськогосподарського виробництва і набуття якого у власність не заборонено законом.

6.13. Фермерське господарство має право здійснювати відчуження та набуття майна на підставі правочинів.

6.14. Порядок володіння, користування і розпорядження майном фермерського господарства здійснюється відповідно до цього Статуту, якщо інше не передбачено договором між членами фермерського господарства та законом.

6.15. Землі фермерського господарства можуть складатися із:

а) земельної ділянки, що належить на праві власності фермерському господарству як юридичній особі;

б) земельних ділянок, що належать громадянам - членам фермерського господарства на праві приватної власності;

в) земельної ділянки, що використовується фермерським господарством на умовах оренди.

6.10. Права володіння та користування земельними ділянками, які знаходяться у власності членів фермерського господарства, здійснює фермерське господарство у порядку, що визначений законодавством.

7. ГОСПОДАРЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

7.1. Фермерське господарство самостійно визначає напрями своєї діяльності, структуру та обсяги виробництва. Воно має право займатися будь-яким видом діяльності, не забороненим чинним законодавством, при збереженні виробництва, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції в якості провідних видів діяльності.

7.2. Фермерське господарство має право розпоряджатися виробленою ним продукцією і реалізовувати її на свій розсуд відповідно до укладених договорів.

7.3. При реалізації сільськогосподарської продукції, а також у процесі її виробництва, переробки, зберігання і транспортування фермерське господарство зобов'язане дотримуватися санітарних норм і правил, вимог законодавства у сфері якості та безпеки продовольчої сировини і харчових продуктів для життя і здоров'я людини, а також вимоги екологічної безпеки.

7.4. Фермерське господарство може здійснювати зовнішньо-економічну діяльність.

7.5. Фермерське господарство може створювати унітарні підприємства, бути засновником (учасником) господарських товариств, членами обслуговуючих та споживчих кооперативів.

7.6. Фермерське господарство з метою координації своєї підприємницької діяльності, подання та захисту загальних майнових інтересів можуть за договором між собою створювати об'єднання у формі асоціацій або союзів.

7.7. Фермерське господарство має право отримувати кредитні та позикові кошти відповідно до законодавства. В якості забезпечення виконання зобов'язань за кредитним договором фермерське господарство може використовувати заставу свого майна, включаючи урожай сільськогосподарських культур, а також заставу права оренди майна.

7.8. Фермерське господарство має право відкривати поточний (розрахунковий) та інші рахунки для зберігання грошових коштів, здійснення розрахункових і (або) касових та інших операцій відповідно до законодавства.

8. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

8.1. Фермерське господарство несе відповідальність за своїми зобов'язаннями у межах майна, яке є власністю фермерського господарства.

8.2. Звернення стягнення на земельні ділянки, надані у власність для ведення фермерського господарства, допускається у випадках, коли у фермерського господарства відсутнє інше майно, на яке може бути звернено стягнення.

8.3. За порушення кредитно-розрахункової і податкової дисципліни, санітарних і ветеринарних норм, правил, вимог щодо якості продукції та інших нормативно-правових актів, що регулюють здійснення господарської діяльності, голова фермерського господарства несе відповідальність, передбачену законом.

9. ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ У ФЕРМЕРСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

9.1. Трудові відносини у фермерському господарстві базуються на основі праці його членів. У разі виробничої потреби фермерське господарство має право залучати до роботи в ньому інших громадян за трудовим договором (контрактом).

9.2. З особами, залученими до роботи у фермерському господарстві, укладається трудовий договір (контракт) у письмовій формі, в якому визначаються строк договору, умови праці і відпочинку (тривалість робочого дня, вихідні дні, щорічна оплачувана відпустка, форми оплати праці та її розміри, харчування тощо).

9.3. Видача трудових книжок членам фермерського господарства і громадянам, які працюють у ньому за трудовим договором (контрактом), та їх ведення здійснюються відповідно до законодавства України про працю.

9.4. Розмір оплати праці і тривалість щорічної відпустки осіб, які працюють у фермерському господарстві за трудовим договором (контрактом), не повинні бути меншими за встановлений державою розмір мінімальної заробітної плати і передбачену законом тривалість щорічної відпустки.

9.5. Голова фермерського господарства створює безпечні умови праці для членів господарства і громадян, які уклали трудовий договір (контракт), забезпечує дотримання вимог техніки безпеки, виробничої гігієни та санітарії, пожежної безпеки.

9.6. Особи, які працюють у фермерському господарстві за трудовим договором (контрактом), підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню і пенсійному забезпеченню в порядку, встановленому законом.

9.7. Фермерське господарство у встановленому законом порядку реєструється як платник внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в органах

Пенсійного фонду України і Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.

9.8. Фермерське господарство відповідно до чинного законодавства несе матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну його членам і особам, які працюють у ньому за трудовим договором (контрактом), каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ними своїх трудових обов'язків.

10. ОРГАНИ УПРАВЛІННЯ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

10.1. Органами управління фермерського господарства є:

- Вищий – Засновник;
- Виконавчий - Голова фермерського господарства (надалі за текстом – Голова ФГ).

10.2. До виключної компетенції Засновника фермерського господарства належить:

- внесення змін та (або) доповнень до статуту фермерського господарства;
- прийняття до фермерського господарства нових членів;
- виключення особи з членів фермерського господарства;
- зміна розміру складеного капіталу фермерського господарства;
- прийняття рішення про припинення фермерського господарства;
- розподіл прибутку фермерського господарства;
- рішення засновника приймається одноособово та оформляється письмово.

10.3. Виконавчий орган фермерського господарства - Голова фермерського господарства. Головою фермерського господарства є його засновник. Голова фермерського господарства виконує такі функції:

- без довіреності діє від імені фермерського господарства, представляє його інтереси у відносинах з іншими підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності та органу підпорядкування, за результати діяльності ФГ перед органами державної влади;
- відкриває та закриває банківські рахунки;
- у межах своєї компетенції є розпорядником майна та коштів ФГ, укладає угоди, договори, видає довіреності вчиняє інші правочини;
- приймає на роботу та звільняє з роботи працівників ФГ, визначає їх функціональні обов'язки і компетенцію, розроблює та затверджує відповідні положення та службові інструкції;
- розроблює штатний розклад, самостійно встановлює кількість та кваліфікаційний склад працівників;
- у межах своєї компетенції видає накази та розпорядження, обов'язкові для виконання всіма працівниками та підрозділами ФГ;
- забезпечує охорону праці та контролює дотримання штатно-фінансової дисципліни;
- застосовує заходи морального та матеріального заохочення, притягає до відповідальності працівників ФГ згідно з чинним законодавством;
- здійснює інші дії по оперативному керівництву роботою ФГ.

10.4. У разі виробничої необхідності Голова ФГ делегує третім особам (найманим працівникам) усі або частину повноважень, котрі указані у п. 10.3. Статуту.

11. РОЗПОДІЛ ПРИБУТКУ

11.1. Прибуток фермерського господарства розподіляється між засновниками (членами) пропорційно до часток у складеному капіталі фермерського господарства.

11.2. Розподіл прибутку може здійснюватися за рішенням Засновника фермерського господарства не рідше одного разу за підсумками фінансового року.

12. ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

12.1. Діяльність фермерського господарства припиняється у разі його ліквідації або реорганізації (злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення), визнання фермерського господарства неплатоспроможним (банкрутом), якщо не залишається жодного члена фермерського господарства або спадкоємця, який бажає продовжити діяльність господарства.

12.2. Рішення про припинення діяльності фермерського господарства приймається Засновником ФГ або за рішенням суду в інших випадках, передбачених чинним законодавством.

12.3. Грошові кошти, включно ті що отримані від продажу майна, після розрахунків з бюджетом, банками та іншими кредиторами, оплати праці найманих працівників фермерського господарства переходить у власність Засновника фермерського господарства.

12.4. Спори щодо розподілу майна фермерського господарства, яке припинило свою діяльність, вирішуються судом.

13. ПОРЯДОК ВНЕСЕННЯ ЗМІН І ДОПОВНЕНЬ ДО СТАТУТУ

Зміни та доповнення до Статуту фермерського господарства вносяться Засновником ФГ і набувають чинності після державної реєстрації в установленому законом порядку. Всі зміни та доповнення, що вносяться до Статуту ФГ, викладаються у новій редакції.

ЗАСНОВНИК

ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА "ДОБРОБУТ"

Кравчук Оксана Олександрівна

ськ, Тернопільська область, Україна

Двадцять восьме жовтня дві тисячі двадцятого року.

Я, Хаблюк Т.В., приватний нотаріус Шумського районного нотаріального округу Тернопільської області засвідчую справжність підпису **Кравчук Оксани Олександрівни**, який зроблено у моїй присутності.

Особу **Кравчук Оксани Олександрівни**, яка підписала документ, встановлено, її дієздатність перевірено.

Зареєстровано в реєстрі за № 11115

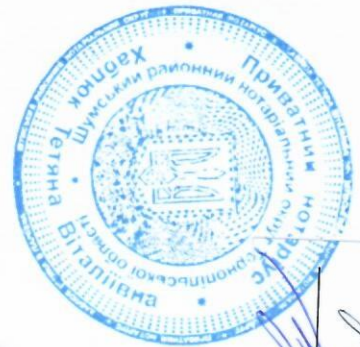
Стягнуто плати: згідно ст.31 Закону України «Про нотаріат» у гривнях.

ПРИВАТНИЙ НОТАРІУС

Т.В.ХАБЛЮК

[Handwritten signature of Tatyana Vitayko]

Всього прошито (або прошнуровано),
пронумеровано і скріплено печаткою
[Handwritten signature]
Приватний нотаріус
Хаблюк Т.В.